

RAZVOJ FINANCIJSKOG SEKTORA U HRVATSKOJ OD 90-TIH GODINA

Ćuk, Duje

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:271484>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**RAZVOJ FINANCIJSKOG SEKTORA U
HRVATSKOJ OD 90-TIH GODINA**

Mentor:

Prof. Dr. Sc. Zlatan Reić

Student:

Duje Ćuk, 5160693

Split, travanj 2019.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
1.1. Cilj i svrha rada	1
1.2. Izvori podataka i metode istraživanja.....	1
1.3. Sadržaj i struktura rada.....	2
2. GLAVNE ZNAČAJKE FINACIJSKOG SEKTORA.....	3
2.1. Općenito o finacijskom sektoru.....	3
2.2. Značaj i razvitak finacijskog sektora.....	7
2.3. Struktura finacijskog sektora.....	10
2.3.1.Finacijska tržišta	10
2.3.2.Finacijske institucije	11
2.3.3.Finacijski instrumenti.....	13
2.3.4.Finacijski tijekovi.....	13
3. KREDITNE INSTITUCIJE KAO OKOSNICA FINACIJSKOG SEKTORA REPUBLIKE HRVATSKE.....	14
3.1. Pojam kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj	14
3.2. Vrste kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj	16
3.2.1.Banke	16
3.2.2.Štedne banke	20
3.2.3.Stambene štedionice.....	21
4. RAZVITAK FINACIJSKOG SEKTORA REPUBLIKE HRVATSKE OD 1990-TIH GODINA DO DANAS	24
4.1. Značajke finacijskog sektora Republike Hrvatske	24
4.2. Uloga Hrvatske narodne banke u finacijskom sektoru Republike Hrvatske	26
4.3. Pomoćne finacijske institucije u Republici Hrvatskoj.....	28
4.3.1.HANFA.....	28

4.3.2.FINA	30
4.3.3.SKDD.....	31
4.4. Financijski sektor Republike Hrvatske od 1990. – 1993. godine.....	32
4.5. Razvitak financijskog sektora od 1994. – 2000. godine.....	34
4.6. Razvoj financijskog sektora od 2001. godine do danas	37
5. ZAKLJUČAK.....	41
LITERATURA.....	41
SAŽETAK	42
SUMMARY	45

1. UVOD

1.1. Cilj i svrha rada

Krvotok svakog suvremenog gospodarstva predstavlja financijski sektor koji se sastoji od financijskih institucija, financijskih tržišta, financijskih instrumenata i financijskih tokova. Glavni zadatak financijskog sektora je ostvariti učinkovitu alokaciju novčanih sredstava od štedno suficitnim prema štedno deficitnim elementima gospodarstva, a sve s ciljem što značajnijeg razvitka nacionalne ekonomije.

Cilj ovog završnog rada je izvršiti analizu financijskog sektora Republike Hrvatske od osamostaljenja pa sve do danas. Kako bi se analiza mogla izvršiti, prvi cilj je pojmovno odrediti pojam financijskog sektora i prikazati glavne značajke istog. S obzirom na to da su kreditne institucije okosnica financijskog sektora Republike Hrvatske, izvršit će se analiza istih u Republici Hrvatskoj. Također je cilj prikazati povijesni razvitak financijskog sektora od osamostaljenja Republike Hrvatske do danas.

1.2. Izvori podataka i metode istraživanja

Ovaj završni rad je napravljen na temelju prikupljanja i analize sekundarnih izvora podataka. Sekundarni izvori podataka dostupni su znanstvenoj i stručnoj literaturi vezanoj financijski sektor od 1990- tih godina do danas.

Metode koje su korištene prilikom izrade rada su:

1. Metoda indukcije – sustavna primjena induktivnog načina zaključivanja kojim se putem analize pojedinačnih činjenica dolazi do općeg zaključka.
2. Metoda dedukcije – sustavna primjena deduktivnog načina zaključivanja u kojem se iz općeg suda izvode pojedinačni, posebni zaključci u radu.
3. Metoda analize – metoda u kojem se vrši raščlanjivanje složenih pojmova i zaključaka na jednostavnije dijelove i elemente.
4. Metoda sinteze – metoda u kojem se putem znanstvenog istraživanja putem sinteze vrši transformacija jednostavnih sudova u složenije.
5. Metoda generalizacije – metoda u kojoj je misaoni postupak uopćavanja putem kojeg se od posebnog pojma dolazi do općenitijeg.
6. Metoda klasifikacije – podjela općeg pojma na posebne pojmove.

7. Metoda deskripcije – metoda u kojoj se na jednostavan način opisuju činjenice, procesi i predmeti, bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja.
8. Metoda kompilacije – metoda u kojoj se preuzimaju rezultati tuđih opažanja, stavova i spoznaja.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Sadržaj i struktura rada koncipirani su u pet poglavlja.

Prvo poglavlje govori o cilju i svrsi rada, izvorima podataka te strukturi rada. U drugom poglavlju prikazane su glavne značajke financijskog sektora. Treće poglavlje prikazuje kreditne institucije koje predstavljaju okosnicu financijskog sektora Republike Hrvatske. U četvrtom poglavlju prikazan je razvitak financijskog sektora Republike Hrvatske od 1990-tih godina sve do danas. U petom poglavlju dan je zaključak rada. Šesto, kao zaključno poglavlje prikazuje bibliografske jedinice koje su korištene prilikom izrade ovog rada. Na kraju rada nalazi se sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. GLAVNE ZNAČAJKE FINANCIJSKOG SEKTORA

Financijski sustav neke zemlje, nositelj je njenog rasta i razvoja. Za financijski sektor može se reći da predstavlja „žilu kucavicu“ svakog nacionalnog gospodarstva. S obzirom na njegovu važnost, to je i jedan od najjače reguliranih sektora gospodarstva.

2.1. Općenito o financijskom sektoru

Financijski sektor ukupnost je nositelja ponude i potražnje novčanih sredstava, financijskih oblika – instrumenata u kojima su utjelovljena novčana potraživanja, raznolikih financijskih institucija i tokova kolanja novčanih sredstava koji, integrirani pravnim normama i regulacijom, omogućuju trgovanje novcem i novčanim viškovima, određujući pri tome cijene financijskim proizvodima – u prvom redu kamatne stope i očekivanja budućnosti.¹

Financijski sektor (sektor financijskih institucija) obuhvaća monetarne financijske institucije, druge financijske institucije, osiguravajuća društva i mirovinske fondove. Monetarne financijske institucije (MFI) čine središnja banka (Hrvatska narodna banka, HNB) i druge monetarne financijske institucije (DMFI), tj. kreditne institucije i novčani fondovi. Kreditne institucije (banke, štedne banke i stambene štedionice) jesu one institucije kojima je HNB izdao odobrenje za rad u skladu sa Zakonom o kreditnim institucijama. Druge financijske institucije sastoje se od investicijskih fondova osim novčanih fondova, drugih financijskih posrednika, pomoćnih financijskih institucija (uključujući i institucije kao što su SKDD, Hanfa i Fina) i tzv. vlastitih financijskih institucija i zajmodavaca.²

Financijski sektor se definira kao skup svih financijskih institucija, financijskih oblika i instrumenata. Financijski sektor zadaće ispunjava preko brojnih i različitih financijskih tržišta na kojima se prema specifičnim pravilima i uvjetima trguje ne samo bankovnim depozitima i kreditima već i vrijednosnicama državnog duga ili zadužnicama poduzeća, dionicama, izvedenim, deriviranim financijskim oblicima, devizama i sl. Struktura financijskog sektora je različita u razvijenim i nerazvijenim zemljama. Što je zemlja razvijenija, financijsko

¹Leko, V. (2004): Financijske institucije i tržišta I: pomoćni materijali za izučavanje, Mikrorad, Zagreb, str. 1.

²HNB (2017): Financijski sektor, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor>, [21.03.2019.]

posredovanje je razvijenije, pa su financijski tokovi dublje u privrednim tokovima. Zato se kaže da je produbljivanje financijskog sektora veće, što je zemlja razvijenija.³

Najvažniji razlog za razlike u stupnju privrednog razvoja pojedinih zemalja ne leži u njihovim prirodnim bogatstvima, nego u efikasnosti njihova korištenja. To pokazuje primjer Rusije koja je vrlo bogata prirodnim resursima, ali ih neefikasno koristi, i nasuprot tome Japana, koji je siromašan resursima. Razvijeni i efikasni financijski sektor može bitno utjecati na povećanje efikasnosti upotrebe oskudnih resursa, a time i na privredni razvoj.

Zadaća financijskog sektora je prikupljanje štednje od suficitarnih sektora i davanja kredita deficitarnim sektorima. Bez štednje nema investicija, a bez investicija nema rasta. Efikasna alokacija štednje na pojedine investicijske projekte utječe na povećanje rasta. Zato financijski sektor svojom alokativnom i tehničkom efikasnošću utječe na ubrzanje privrednog razvoja. Davanje zajmova implicira rizik da zajmoprimac neće otplatiti zajam (credit risk), rizik da će realna vrijednost zajmova biti smanjenja zbog inflacije (price risk) i rizik likvidnosti (liquidity risk), tj. rizik da zajmodavac neće moći kreditni instrument brzo unovčiti.⁴

Važan je i tzv. sistemski rizik, rizik da jedan ili više velikih dužnika neće otplatiti dug i da će tako ugroziti cjelokupni financijski sektor. Financijski sektor preuzimajući na sebe neke vrste rizika, smanjuje rizik zajmoprimcima i utječe na povećanje investicija, pa time i na povećanje rasta. Bez postojanja efikasnog financijskog sektora pozajmljivanje sredstava može biti skupo i riskantno. U situaciji nepostojanja efikasnog sektora, investicije se ili samofinanciraju ili ih obavlja država. Problem koji se javlja u samofinanciranju je da vlastita sredstva (u ta sredstva mogu biti uračunana i sredstva posuđena od rodbine i prijatelja) često nisu dovoljna za financiranje velikih investicijskih projekata, dok je problem u investiranju države taj, što se sredstva za financiranje prikupljaju porezima, a ne dobrovoljnim ulaganjem štediša radi ostvarivanja zarade.⁵

Financijski sektor ima komparativne prednosti u smanjivanju asimetričnosti informacija i transakcijskih troškova. Zato on može mobilizirati štednju i usmjeriti je u projekte. Razvoj tržišta kapitala u nerazvijenim zemljama je potreban ne samo zbog diversifikacije rizika, nego i zbog privlačenja stranog kapitala radi povećanja investicija i stope rasta. Postojanje efikasnog sektora financijskih posrednika omogućuje lakše financiranje investicija

³Lešić, Z., Gregurek, M. (2013): Financijske institucije i tržišta, Visoka škola za poslovanje i upravljanje „Baltazar Adam Krčelić“, Zaprešić, str. 2.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

zajmovima. Zbog toga je zajednička karakteristika razvijenih zemalja i veći stupanj financijskog produbljenja (financial deepening), koje se mjeri odnosom tekućih obveza prema *BDP-u*, ili kao odnos *M2/BDP*. Doprinos financijskog sektora privrednom razvoju ovisi o njegovoj efikasnosti u davanju kvalitetnih usluga ostalim sektorima privrede. Nema dobrog financijskog posredovanja bez dobrih financijskih posrednika. Zato je razvoj sektora dobrih financijskih posrednika nužan za stabilni privredni razvoj. U razvijenim zemljama postoji puno vrsta financijskih institucija, od zalagaonica i pojedinačnih posuđivača novca do banaka, mirovinskih fondova, osiguravajućih društava, brokerskih kuća, investicijskih trustova, do burze.

Kao zadaće svakog financijskog sektora ističu se:

- mobilizacija slobodnih financijskih sredstava,
- alokacija slobodnih financijskih sredstava.

Posredstvom financijskih institucija i tržišta, novac suficitarnih subjekata uvijek je zamjenjiv za određenu vrstu financijskog prava u obliku klasičnog bankarskog depozita, premije životnog osiguranja, udjela u fondu ili različitih vrijednosnica poput dionica i obveznica. S druge strane deficitarni subjekti posredstvom financijskih tržišta pribavljaju financijska sredstva namijenjena investiranju. Druga zadaća financijskog sektora vezana je uz alokaciju novčanih viškova i upravo kroz nju dolazi do izražaja adekvatnosti ili neadekvatnost odnosa između financijskih irealnih kretanja koja postoje u nacionalnom gospodarstvu.⁶

Kao glavne funkcije financijskog sektora ističu se:⁷

- **Štedna funkcija**
 - nuditi širok izbor oblika štednje kojima će se poticati sklonost štednji i investicijama.
 - obveznice, dionice, depoziti (ročni i po viđenju), police životnih i mirovinskih osiguranja, vrijednosni papiri i sl.
- **Funkcija likvidnosti**
 - omogućiti investitorima da svoja potraživanja što brže i bez gubitaka pretvore u novac (najlikvidnija imovina).

⁶Ivanov, M. (2004): Financijski sustav i makroekonomska stabilnost, (R.) Leko, V., Božina, L., Novac, bankarstvo i financijska tržišta, Adverta d.o.o., Zagreb, str. 75. – 78.

⁷Ekonomski fakultet – Katedra za financije (2012): Financijske institucije i tržišta, Ekonomski fakultet, Zagreb, str. 5-6.

- najuže je povezana sa razvijenošću tzv sekundarnog-transakcijskog financijskog tržišta na kojem se preprodaju financijska potraživanja.
- **Kreditna funkcija**
 - omogućiti stalnu opskrbu kreditima pojedince, poduzeća i državu, jer je kredit osnovni oblik suvremenog financiranja.
- **Funkcija plaćanja**
 - osigurati instrumente i sigurne postupke i mehanizme masovnih domaćih i međunarodnih plaćanja po najnižoj cijeni.
- **Gospodarsko-političke funkcije**
 - zdrav, stabilan i učinkovit financijski sektor je potpora državnoj politici za što efikasnije provođenje makroekonomskih ciljeva (zaposlenost, niska inflacija, stabilnost, konkurentnost i sl.).
- **Funkcije čuvanja kupovne moći**
 - raznim oblicima financijskih ulaganja omogućiti očuvanje realne vrijednosti novčanog kapitala ili povećanja buduće kupovne moći.
- **Preuzimanje rizika**
 - financijski sektor ne izbjegava nego preuzima rizike koji nastaju u realnom sektoru.
- **Funkcija ovlaštenog nadzornika (monitoringa)**
 - praćenje potraživanja i mogućnosti naplate u budućnosti - smanjenje troškova ulagača i sprječava nemoralno ponašanje dužnika.
- **Međugeneracijski prijenos štednje**
 - životna i mirovinska osiguranja.

Promatrajući financijski sustav može se primijetiti njegova uska povezanost s ekonomskim i političkim sustavom, te reći da je financijski sustav neke zemlje determiniran razvojem ova dva sustava, kako i nekim drugim čimbenicima. Isto tako postoji uska veza između financijskog i realnog sektora. Promjene u financijskom sektoru utječu na događanja u realnom sektoru, i obrnuto.

2.2. Značaj i razvitak financijskog sektora

Financijski sustav zrcalo je gospodarskog dostignuća svake zemlje, jer zdrava privreda zahtijeva efikasan financijski sustav koji kanalizira financijska sredstva prema ekonomski opravdanim investicijama. Pri tome financijska tržišta, financijske institucije i financijski instrumenti predstavljaju okosnicu i mehanizam djelovanja financijskog sustava, ali i cjelokupne nacionalne ekonomije. Njihova međuovisnost i međusobna uvjetovanost dolazi do izražaja u kompleksnim tržišnim odnosima ponude i potražnje. Razvoju tržišta na strani potražnje izravno doprinose financijske institucije, a posebno financijski posrednici, jer veliki dio njih ulaže u financijske instrumente. Istovremeno su snage ponude na financijskom tržištu određene brojem i raznolikošću financijskih instrumenata, ali i potrebama tržišnih aktera za financijskim sredstvima.⁸

Autor Levine (1997) identificira pet temeljnih funkcija financijskog sektora, a to su:

- mobilizacija štednje;
- unapređenje upravljanje rizikom;
- pribavljanje informacija o investicijskim mogućnostima;
- nadziranje menadžera i kontrola korporativnog upravljanja; olakšavanje razmjene dobara i usluga.⁹

Dostignuti stupanj i smjer razvoja financijskih sustava razlikuje se u ovisnosti o uspješnosti obavljanja navedenih funkcija neovisno o prihvaćenoj institucionalnoj formi. Financijski sustavi promatraju se kao dinamička kategorija, dio su evolucijskog procesa i prilagođavanja potrebama sudionika na tržištu.

Evolucija financijskog sustava može se promatrati sa stajališta važnosti i relativnog udjela banaka i tržišta kapitala odnosno prema raznolikosti i zastupljenosti ostalih financijskih institucija i financijskih instrumenata. Razvojni proces financijske arhitekture kreće od bankovne prema tržišnoj strukturi, u kojoj je naglašena uloga institucionalnih investitora i njihova sve sofisticiranija ponuda, a završava sekuritiziranom fazom.¹⁰

⁸Olgić Draženović, B. (2012): Uloga i utjecaj institucionalnih investitora na razvoj tržišta kapitala odabranih tranzicijskih zemalja i Republike Hrvatske, Sveučilište u Rijeci – Ekonomski fakultet, Rijeka, str. 9.

⁹Olgić Draženović, B., Kusanović, T., Jurić, Z. (2015): Značaj institucionalnih investitora u evoluciji financijskih sustava, Praktični menadžment, Vol. VI, br. 1, Zagreb, str. 166.

¹⁰ Ibidem.

U prvoj, bankovnoj fazi razvoja financijskog sustava, bankovne institucije prikupljaju glavninu štednje, provode najveći dio financijske intermedijacije i najznačajniji su izvor eksternog financiranja nefinancijskih poduzeća. Tijekom ove faze banke imaju dominantnu ulogu u ekonomiji. Tržište novca je nerazvijeno i gotovo u cijelosti se odnosi na međubankovnu trgovinu. Nerazvijenost financijskog sustava ogleda se u ograničenju broja i vrsti financijskih posrednika kao i financijskih instrumenata kojima se trguje, dok je tržište kapitala potpuno ili relativno nerazvijeno.¹¹

Zbog nerazvijenih institucionalnih investitora, mogućnost držanja diverzificiranih portfolija vrijednosnih papira kod sektora stanovništva ograničena je samo na bogate pojedince i to uz visoke troškove. Srednji i nisko dohodovni sektor stanovništva preferira bankovnu štednju usprkos nižim stopama povrata. Ovakva tržišta mogu se ocijeniti plitkim i uskim i karakteristična su za većinu tranzicijskih zemalja. Kontinentalni financijski sustavi su uglavnom oligopolistički, uslijed dominacije banaka i njihova pristupa kanalima distribucije kojima se smanjuju ulazni troškovi pristupa tržištu.¹²

Tijekom tržišno-orijentirane faze, mijenjaju se odnosi u financijskim sustavima koji postaju kompleksniji i sofisticiraniji. Kao konkurencija bankama sve više jačaju institucionalni investitori s novim financijskim proizvodima. Važnost bankovnog sustava se smanjuje, ali banke ipak ostaju glavni izvor financiranja nefinancijskih poduzeća. Mijenja se i tradicionalno shvaćanje banke kao isključivo depozitno-kreditne institucije te se smanjuje primarna važnost depozita u aktivni kućanstava i kredita kao izvora financiranja poduzeća. Tržište kapitala u početnoj je fazi razvoja, a najčešća izdanja su državne obveznice i manjim dijelom nova dionička izdanja.¹³

Sektor stanovništva kupuje vrijednosne papire direktno i putem financijskih institucija. Pojedinci s visokim primanjima smanjuju udjel direktno držanih vrijednosnih papira, a ostale skupine novčano suficitarnih subjekata smanjuju preferenciju prema depozitima povećavajući ulaganja u investicijske fondove, mirovinske fondove i osiguravajuća društva.

¹¹ Ibidem.

¹² Olgić Draženović, B. (2012): Uloga i utjecaj institucionalnih investitora na razvoj tržišta kapitala odabranih tranzicijskih zemalja i Republike Hrvatske, Sveučilište u Rijeci – Ekonomski fakultet, Rijeka, str. 10.

¹³ Ibidem.

U trećoj, sekuritiziranoj fazi razvoja, primat u eksternom financiranju nefinancijskog i financijskog sektora ima tržište kapitala. Korporativna izdanja obveznica i komercijalni papiri substituiraju bankovne kredite, a hipotekarni i potrošački krediti mogu biti sekuritizirani. Prikupljanje i alociranje štednje, monitoring i kontrola provode se posredstvom tržišta odnosno najčešće putem rejting agencija, investicijskih banaka i institucionalnih investitora. Vrijednosni papiri u ovoj fazi evoluiraju i javljaju se u formi raznih derivativnih instrumenata. Tradicionalno bankarstvo sve više gubi na važnosti, uz istovremeno jačanje novih nebankovnih usluga kao što su trgovanje vrijednosnim papirima, usluge savjetovanja i potpisivanja emisija te usluge portfolio managementa.¹⁴

Posljednja dva desetljeća svjedoci smo snažnih promjena konfiguracije i djelovanja financijskih sustava. S razlikama u intenzitetu i brzini, promjene se najviše očituju u samoj strukturi financijskih sustava. Trendovi koji se mogu uočiti su sljedeći:

- Brži rast financijskih sustava od samih nacionalnih ekonomija;
- Smanjenje udjela banaka u strukturi financijskih sustava uslijed dva suprotna procesa: jačanja dezintermedijacije odnosno direktnog financiranja putem tržišta i rasta nebankovnih financijskih intermedijara;
- Produbljivanje financijskih tržišta uslijed sve većeg volumena i brzine trgovine, ali i raznolikosti financijskih instrumenata;
- Kompleksna struktura veza između krajnjih posuđivača i korisnika sredstava odnosno višeslojna intermedijacija na međusektorskoj i međunarodnoj osnovi;
- Rastuća važnost tržišne intermedijacije koja trajno mijenja strukturu prihoda financijskih institucija u korist nekamatnih vrsta prihoda (naknade za potpisničke usluge, usluge portfolio managementa, usluge savjetovanja i sl.);
- Rastući utjecaj financijskih konglomerata u financijskim sustavima postavlja nove izazove za sustave financijske regulacije i nadzora;
- Smanjenje troškova pribavljanja informacija zbog revolucije informacijske tehnologije. Ipak, napredak se nije ogledao u linearnom smanjenju problema informacijske asimetrije već u razvoju kompleksnih financijskih proizvoda.¹⁵

¹⁴ Olgić Draženović, B., Kusanović, T., Jurić, Z. (2015): Značaj institucionalnih investitora u evoluciji financijskih sustava, *Praktični menadžment*, Vol. VI, br. 1, Zagreb, str. 167.

¹⁵ Ibidem.

Poveznica svih navedenih procesa je rastući značaj institucionalnih investitora koji su u direktnoj vezi s efikasnijim izvršenjem funkcija financijskog sustava. Ubrzani rast i razvoj institucionalnih investitora od kraja dvadesetog stoljeća do danas rezultat je demografskih promjena, provođenja mirovinskih, osiguravateljskih i zdravstvenih reformi, procesa privatizacije, kao i sve bolje obrazovanosti i informiranosti stanovništva.

2.3. Struktura financijskog sektora

U nastavku će biti prikazana struktura financijskog sektora Republike Hrvatske.

2.3.1. Financijska tržišta

Financijsko tržište je zajednički naziv za sva specijalizirana, međusobno povezana tržišta, na području neke zemlje na kojima se susreću ponuda i potražnja za različitim financijskim instrumentima. Kao strukturu kojom protječu sva novčana sredstva financijsko tržište možemo raščlaniti na tržište novca i tržište kapitala.¹⁶

Financijsko tržište se može definirati kao “skup svih financijskih transakcija u oblasti nacionalne ekonomije kojima dolazi do uspostavljanja i realizacije društveno – proizvodnih odnosa iz kupoprodajnih financijskih dokumenata“.¹⁷

Financijsko tržište je prostor na kojem se susreću ponuda i potražnja financijskih sredstava. Odnos koji se stvara između ponude i potražnje tih sredstava oblikuje njihovu tržišnu cijenu. Cijena se formira kamatom, a izražava kamatnom stopom. Kao i svako drugo tržište, financijsko je tržište konglomerat posebnih tipova poslova i institucija što se javljaju i na strani ponude i na strani potražnje. Financijsko tržište čine tržište kapitala (dugoročna sredstva) i tržište novca (kratkoročna sredstva).¹⁸

Financijsko tržište čine mjesta, osobe, instrumenti, tehnike i tokovi koji omogućavaju razmjenu novčanih viškova i manjkova, tj. novca, kapitala i deviza. Nerazvijena financijska tržišta svedena su na depozit, kredit i banke. Razvijena tržišta obiluju financijskim

¹⁶Prohaska, Z. (1996): Analiza vrijednosnih papira, Infoinvest, Zagreb, str. 17.

¹⁷Grubišić, Z. (2008): Osnovi financijskih tržišta, Univerzitet Braća Karić, Beograd, str. 5.

¹⁸Poslovni dnevnik (2017): Financijsko tržište, [Internet], raspoloživo na: <http://www.poslovni.hr/leksikon/financijsko-trziste-211>, [21.03.2019.]

instrumentima, raznovrsnim financijskim institucijama, složenim financijskim tehnikama i brojnim financijskim tokovima.¹⁹

Financijsko tržište nije samo nužno fizičko i jedinstveno mjesto, ali je zato mjesto gdje se susreću različite potrebe pojedinca, korporacija, država i te se potrebe sparuju po odgovarajućem mehanizmu vrednovanja. Sudionici sa viškom kapitala plasiraju svoj višak na tržište kako bi ostvarili prihod, a oni koji imaju potrebu za dodatnim kapitalom tu ga prikupljaju. Postoje i posrednici koji naplaćuju usluge povezivanja sudionika te državne institucije koje djeluju i na strani potražnje i ponude kao regulator jer financijska tržišta podliježu nacionalnim pravnim propisima i postupcima. Svaka država ima svoj sistem uređivanja financijskog tržišta, ali kako bi se mogla obavljati gospodarska djelatnost u različitim zemljama moraju postojati neki elementi međusobne povezanosti sa tržištima drugih zemalja.

2.3.2. Financijske institucije

Financijske institucije prikupljaju novčane fondove odnosno uštede s naslova različitih izvora, plasiraju ih na financijskom tržištu i obavljaju usluge financijske prirode. Od vitalnog su interesa za svaku ekonomiju, jer obavljaju ključne uloge kanaliziranja sredstava od dobavljača prema korisnicima novčanih fondova posredstvom financijskih tržišta. Ponuda financijskih viškova najvećim dijelom odnosi se na sektor stanovništva dok su najvažniji sektori potražnje odnosno jedinice koje pozajmljuju sredstva poduzeća i država.

Financijske institucije su intermedijari na financijskom tržištu, one prikupljaju novčana sredstva, a onda taj novac plasiraju u obliku kredita, te za svoj posao zaračunavaju kamate. Mogu obavljati čitav niz neutralnih poslova:

- depozitni poslovi (poslovi čuvanja vrijednosti),
- poslovi platnog prometa,
- poslovi kupoprodaje valuta,
- poslovi trgovanja s vrijednosnim papirima za račun drugih,
- savjetodavni poslovi.²⁰

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Referada (2017): Financijske institucije i tržišta, [Internet], raspoloživo na: <https://www.referada.hr/wp-content/uploads/2014/07/FIT-LEKO.pdf>, [21.03.2019.]

Financijske institucije su institucije koje prikupljaju novčana sredstva, usmjeravaju ih u financijske plasmane i obavljaju financijske usluge. Razlikuju se od nefinancijskih institucija jer posluju sa nematerijalnom-financijskom imovinom, dok im je materijalna imovina potrebna u minimalnoj vrijednosti kako bi uspješno trgovali financijskim proizvodima. Novčana sredstva prikupljaju u obliku novčanih depozita na transakcijskim računima, ročnim depozitima, udjelima, uzimanjem kredita, naplatom članarina, emisijom vrijednosnica, prodajom polica osiguranja, a tako prikupljena sredstva plasiraju u obliku kredita, kupnjom vrijednosnica i manjim dijelom ulaganje u materijalnu imovinu i druge investicije. Financijske institucije obuhvaćaju sve sudionike na financijskim tržištima koji sudjeluju u financijskim transakcijama kao financijski posrednici, brokери, dealeri i investicijski bankari.²¹

Financijske institucije dijelimo na:

- bankovne – primaju depozite i daju kredite široj javnosti istodobno (simultano),
- nebankovne – ne smiju primati depozite šire javnosti (izuzetak su štedionice, kreditno-štedne zadruge).

Financijske institucije se dijele (najzastupljenije grupiranje):

- depozitne financijske institucije,
- nedepozitne financijske institucije.²²

Depozitne financijske institucije – prikupljaju sredstva primanjem novčanih depozita na transakcijske račune (račune plaćanja), račune depozita po viđenju ili ročne štednje, račune određenih namjena i plasiraju ih najviše u obliku kredita. U pasivi su im najznačajnije obveze po primljenim depozitima, a u aktivni su im najvažnija potraživanja po odobrenim kreditima. One jedine u svojoj pasivi mogu imati depozitni novac i na osnovi njega kreirati sekundarne depozite tj. sudjeluju u kreiranju novca na tržištu, zbog čega su pod direktnim nadzorom središnje banke, jer mogu utjecati na monetarnu politiku, pa samim time i na cjelokupno gospodarstvo neke države.²³

²¹Ibidem.

²²Poslovni dnevnik (2019) Financijske institucije, [Internet], raspoloživo na: <http://www.poslovni.hr/leksikon/financijske-institucije-208>, [22.03.2019.]

²³Referada (2017): Financijske institucije i tržišta, [Internet], raspoloživo na: <https://www.referada.hr/wp-content/uploads/2014/07/FIT-LEKO.pdf>, [21.03.2019.]

Nedepozitne financijske institucije – prikupljaju i pribavljaju novčana sredstva od novčano suficitarnih jedinica pomoću svih financijskih transakcija, osim što im nije dozvoljeno primati depozitni novac (ne smiju kreirati obveze na osnovi depozita).

2.3.3. Financijski instrumenti

Financijski instrumenti ili financijski naslovi predstavljaju razne oblike financijske imovine ili aktive. Oni su dokaz duga odnosno potraživanja ili sudjelovanja u vlasništvu. Financijske instrumente emitiraju uzajmitelji sredstava (emitenti ili izdavatelji).²⁴

S obzirom na emitente dijele se na primarne i indirektne financijske instrumente. Primarne financijske instrumente emitiraju deficitni nefinancijski subjekti sa ciljem ostvarivanja izvora financiranja. Indirektne instrumente emitiraju financijske institucije koje njihovom emisijom ostvaruju sredstva za otkupe primarnih instrumenta. S obzirom na pravo koje proizlazi iz instrumenata, dijele se na instrumente koji imatelju pružaju pravo potraživanja i one koji daju pravo vlasništva. Dijelom instrumenata se trguje na financijskim tržištima, dok je dio njih neutrživ.²⁵

Također, instrumenti se mogu podijeliti s obzirom na prenosivost, na prenosive i neprenosive. Prema karakteru prinosa razlikujemo financijske instrumente s fiksnim i varijabilnim prinosom. S obzirom na rok dospeljeća financijski instrumenti se dijele na kratkoročne i dugoročne instrumente.²⁶

2.3.4. Financijski tijekovi

Financijski tijekovi predstavljaju zapravo financijske transakcije koje mogu biti inicijalne ili sekundarne. Inicijalni tijekovi odnose se na emisiju novih financijskih instrumenata, dok sekundarni predstavljaju svaku sljedeću transakciju s tim instrumentom.²⁷

²⁴Čurak, M. (2017): Bankarstvo i osiguranje; Uvod u bankovno poslovanje i struktura bilance banaka, [Internet], raspoloživo na: <https://www.scribd.com/document/94911018/18656-Financijski-sustav>, [21.03.2019.]

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

3. KREDITNE INSTITUCIJE KAO OKOSNICA FINANCIJSKOG SEKTORA REPUBLIKE HRVATSKE

Kreditne institucije su institucije koje su od izuzetne važnosti za gospodarski život svake zemlje. Njihovo djelovanje mora biti trodimenzionalno, te one moraju vršiti kreditiranje domaćega gospodarstva, poticanje i odgovarajuće stimuliranje proizvodnje, te suradnja s državnim tijelima naročito u kriznim razdobljima. Cjelokupna uloga, osnivanje, djelovanje, regulacija uređena je zakonodavstvom.

3.1. Pojam kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj

Zakon o kreditnim institucijama kreditnu instituciju definira kao pravnu osobu koja je od nadležnog tijela dobila odobrenje za rad, a čija je djelatnost: primanje depozita ili drugih povratnih sredstava od javnosti i odobravanje kredita za svoj račun, ili izdavanje sredstva plaćanja u obliku elektroničkog novca.²⁸

Poslovanje kreditne institucije mora biti regulirano i pod strogim nadzorom, koji provodi institucija u državnom vlasništvu, točnije središnja banka Republike Hrvatske, Hrvatska narodna banka. Okvir djelovanja te zadaci i aktivnosti Hrvatske narodne banke propisani su Zakonom o Hrvatskoj narodnoj banci.²⁹

Postoje izraziti razlozi zašto kreditne institucije moraju biti strogo regulirane, a to su:

- zaštita sigurnosti ukupnih ušteđevina,
- kontrola opskrbe novcem i kreditima radi ostvarivanja širih ekonomskih ciljeva,
- osiguranje jednakosti u dobivanju kredita i drugih značajnih financijskih usluga,
- povećanje povjerenja javnosti u financijski sustav,
- izbjegavanje koncentracije financijske snage u rukama pojedinaca i institucija,
- pomoć ekonomskim sektorima koji imaju posebne kreditne zahtjeve.

Prema Zakonu o kreditnim institucijama, kao kreditna institucija mogu se javiti banke, štedne banke, stambene štedionice te institucije za elektronički novac. Osnivanje svake kreditne institucije pravovažeće je upisom u sudski registar. Upis kreditne institucije u sudski registar moguć je samo uz prethodno odobrenje Hrvatske narodne banke.

²⁸ Zakon o kreditnim institucijama, NN 15/18.

²⁹ Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci, NN 54/13.

Kreditne institucije mogu pružati bankovne usluge, koje podrazumijevaju primanje depozita ili drugih povratnih sredstava od javnosti i odobravanje kredita iz tih sredstava za svoj račun. Zakon o kreditnim institucijama razlikuje osnovne i dodatne financijske usluge.

Osnovne financijske usluge obuhvaćaju:

1. primanje depozita ili drugih povratnih sredstava,
2. odobravanje kredita i zajmova, uključujući potrošačke i hipotekarne kredite i zajmove, te financiranje komercijalnih poslova, uključujući izvozne financiranje na osnovi otkupa s diskontom i bez regresa dugoročnih nedospjelih potraživanja osiguranih financijskih instrumentima (engl. forfeting),
3. otkup potraživanja s regresom ili bez njega (engl. factoring),
4. financijski najam (engl. leasing),
5. izdavanje garancija ili drugih jamstava,
6. trgovanje za svoj račun ili za račun klijenta:
 - a) instrumentima tržišta novca,
 - b) prenosivim vrijednosnim papirima,
 - c) stranim sredstvima plaćanja, uključujući mjenjačke poslove,
 - d) financijskim ročnicama i opcijama,
 - e) valutnim i kamatnim instrumentima,
7. usluge platnog prometa u zemlji i s inozemstvom,
8. prikupljanje podataka, izrada analiza i davanje informacija o kreditnoj sposobnosti pravnih i fizičkih osoba,
9. izdavanje drugih instrumenata plaćanja i upravljanje njima,
10. iznajmljivanje sefova,
11. posredovanje pri sklapanju poslova na novčanom tržištu,
12. sudjelovanje u izdavanju financijskih instrumenata te pružanje povezanih usluga,
13. upravljanje imovinom klijenata i savjetovanje u vezi s tim,
14. poslovi skrbništva nad financijskim instrumentima te povezane usluge,
15. savjetovanje pravnih osoba glede strukture kapitala, poslovne strategije i sličnih pitanja te pružanje usluga koje se odnose na poslovna spajanja i stjecanje dionica i poslovnih udjela u drugim društvima i
16. investicijske i pomoćne usluge i aktivnosti.³⁰

³⁰ Zakon o kreditnim institucijama, NN 15/18.

Dodatne financijske usluge su:

1. poslovi vezani uz prodaju polica osiguranja,
2. pružanje usluga upravljanja platnim sustavima,
3. usluge koje kreditna institucija može pružati u skladu s odredbama posebnog zakona i
4. druge usluge slične osnovnim financijskim uslugama, a koje su navedene u odobrenju za rad kreditne institucije.³¹

Kreditna institucija ne smije obavljati niti jednu drugu djelatnost, osim pružanja bankovnih ili financijskih usluga za koje je dobila odobrenje nadležnog tijela te pomoćnih usluga. Isključiva ili pretežna djelatnost financijske institucije odnosi se na stjecanje udjela u kapitalu odnosno pružanje jedne ili više osnovnih financijskih usluga, osim primanja depozita ili drugih povratnih sredstava. HNB može propisati uvjete i način određivanja pretežne djelatnosti financijske institucije. Hrvatska kreditna institucija može na području druge države članice EU, preko podružnice ili neposredno, pružati uzajamno priznate usluge, a može i preko podružnice ili neposredno, pružati i dodatne financijske usluge, za što je potrebno odobrenje HNB-a. Također, financijska institucija sa sjedištem u Hrvatskoj, koja je podređeno društvo kreditne institucije sa sjedištem u Hrvatskoj, može u drugoj državi članici pružati uzajamno priznate financijske usluge preko svoje podružnice.

3.2. Vrste kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj

U nastavku će biti prikazane glavne vrste kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj.

3.2.1. Banke

Banka je financijska organizacija koja prima depozite na koje plaća kamatu i usmjerava ih uglavnom u zajmove izvršavajući, za svoje komitente, i različite usluge financijskog servisa. Nastala je i razvila se kao kreditna organizacija koja uz niže (pasivne) kamate prikuplja raspoloživa novčana sredstva te ih, uz više (aktivne) kamate, pozajmljuje (plasira) na tržište.³²

³¹ Ibidem.

³² Poslovni dnevnik (2017): Banka, [Internet], raspoloživo na: <http://www.poslovni.hr/leksikon/banka-24>, [24.03.2019.]

Svaka zemlja svojim propisima o bankarskom poslovanju donosi svoje tumačenje pojma banke, ali i njene vrste te regulira ulogu i način poslovanja. Definicija, vrste i način poslovanja banaka u Republici Hrvatskoj definirani su Zakonom o kreditnim institucijama i Zakonom o bankama.

Banka je ustanova koja posreduje u novčanom prometu radi stjecanja zarade ili obavlja neke društvene funkcije.³³

Poslovna banka može se definirati kao depozitna ustanova koja je relativno neograničena u svojoj mogućnosti odobravanja poslovnih zajmova kojoj je dopušteno izdavati čekovne račune. Banka se može definirati i kao financijska institucija koja nudi najveći broj financijskih usluga, posebno kredite, štednju i usluge plaćanja, i provodi najveći broj financijskih funkcija bilo kojeg poduzeća u gospodarstvu.³⁴

Banke su dominantne ustanove unutar financijskog sustava (uz osiguravajuća društva, mirovinske fondove, investicijske fondove, državne kreditne agencije, financijske kompanije i ostale financijske ustanove) koje se bave prikupljanjem depozita, njihovim umnožavanjem kroz kreditne aktivnosti, te su zato pod nadzorom središnje banke. Svojim posredovanjem između suficitarnih sektora (uglavnom građana) i deficitarnih sektora (uglavnom poduzeća i države) omogućuju prijenos kupovne moći, te povećanje proizvodnje, potrošnje, odnosno blagostanja. Iz tog razloga banke imaju veliki značaj unutar financijskog sustava jer njihovo stanje izravno utječe na stanje financijskog tržišta i gospodarstva uopće. Prikupljajući depozite, odnosno štednju i daljnjim plasiranjem prikupljenih sredstava banke bi trebale ostvarivati, ne samo vlastite probitke, nego alokacijskom efikasnošću pridonositi efikasnosti realnog sektora. Uz to, one bi trebale trajno održavati povjerenje u monetarni sustav jer je to preduvjet funkcioniranja sustava tržišne alokacije oskudnih resursa kojom se potiče opća efikasnost i razvoj.

Zakon o bankama definira banku kao financijsku instituciju osnovanu kao dioničko odobrenje za rad, a čiji je predmet poslovanja primanje novčanih depozita i odobravanje kredita i drugih plasmana iz tih sredstava u svoje ime i za svoj račun, kao i izdavanje sredstava plaćanja u društvo sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, koja je od Hrvatske narodne

³³ Dragičević A. (1991): Ekonomski leksikon, Informator, Zagreb, str. 31.

³⁴ Rose, P.S.(1991): Commercial bank Menagement, Richard D. Irwin, INC, str. 6-10.

banke dobila obliku elektronskog novca, te obavljanje ostalih djelatnosti (financijskih usluga) utvrđenih Zakonom o bankama i odobrenjem HNB-a.³⁵

Uzmu li se u obzir prethodno spomenute definicije, jasno je da je uzimanje depozita temeljna zadaća banke. Uz to banke imaju još uloga od kojih su najznačajnije:

1. uloga posrednika (transformacija štednje u kredite),
2. uloga plaćanja (izvršavanje plaćanja za dobra i usluge u korist klijenata),
3. uloga garancije (pružanje potpore klijentima kada oni nisu u mogućnosti u potpunosti izvršiti obveze),
4. uloga zastupanja (nastupanje u korist klijenata da bi se zaštitilo njihovo vlasništvo),
5. politička uloga (pomoć u vladinoj politici i u regulaciji gospodarskog rasta i postizanju društvenih ciljeva).³⁶

Postoji mnoštvo raznovrsnih bankarskih poslova, a najjednostavnije se mogu svrstati u pasivne, aktivne i neutralne.

Pasivni poslovi su oni pomoću kojih banka dolazi do sredstava (banka je dužnik), aktivni su oni u kojima banka ima ulogu vjerovnika, a neutralni su oni u kojima je banka komisionar (niti dužnik, niti vjerovnik). Za bankino poslovanje od temeljnog su interesa pasivni poslovi jer preko njih ona prikuplja sredstva za svoj rad, a o karakteru tih poslova ovisi čitava njena kreditna djelatnost po opsegu i vrsti. Razlikuju se kratkoročni i dugoročni aktivni i pasivni poslovi. U kratkoročne pasivne poslove ubrajaju se:

1. depozitni poslovi (najvažniji pasivni kratkoročni poslovi) koje čine:
 - a. ulozi na štednju,
 - b. novčani polozi,
 - c. čekovni i žiro - depoziti,
2. specijalni poslovi (kojima se bave samo specijalne banke), a tu se ubrajaju:
 - a. emisija novčanica (samo emisiona banka) – reeskont,
 - b. relombard,
 - c. izdavanje obveznica i blagajničkih zapisa.³⁷

³⁵ Zakon o bankama, NN 84/02.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Jurman A. (2006): Povijest bankarstva u Hrvatskoj, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka, str. 62.

Dugoročni pasivni poslovi podrazumijevaju prikupljanje dugoročnih sredstava emisijom vrijednosnih papira na tržištu kapitala. Najvažniji kratkoročni aktivni poslovi su:

1. kontokorentni kredit,
2. eskontni kredit,
3. lombardni kredit,
4. akceptni kredit ,
5. rambursni kredit.

Dugoročni aktivni bankarski poslovi proizlaze iz dugoročnih pasivnih bankarskih poslova, a odnose se na plasiranje sredstava prikupljenih pasivnim bankarskim poslovima u dugoročne kredite u različitim oblicima (hipotekarni, građevinski, investicijski). Temeljem navedenih poslova podrazumijevaju se i određene funkcije banaka.

Osnovne funkcije banaka mogu se kategorizirati u sljedeće:

1. financijsko posredovanje u koje se ubraja:
 - a. prikupljanje sredstava u zemlji i iz inozemstva i po odbitku rezervi likvidnosti davanje kredita,
 - b. ročna transformacija depozita, stvaranje efikasnih i racionalnih metoda mobilizacije i usmjeravanja sredstava,
 - c. optimalna koncentracija i integracija novčanih tijekova u cilju prebrođivanja teritorijalnih, vremenskih i namjenskih ograda.
2. posredovanje u plaćanjima, i to:
 - a. platni promet s inozemstvom,
 - b. platni promet u zemlji;
3. kreiranje novca.³⁸

Sukladno Zakonu o bankama, bankarskim se uslugama smatraju primanje novčanih depozita i odobravanje kredita i drugih plasmana iz tih sredstava u svoje ime i za svoj račun, kao i izdavanje sredstava plaćanja u obliku elektronskog novca. Uz bankarske, banka po Zakonu može pružati i ostale financijske usluge, ako od HNB-a dobije odobrenje za pružanje tih usluga.³⁹

³⁸ Ibidem., str. 69.

³⁹ Zakon o bankama, NN 84/02.

Banke koje u Republici Hrvatskoj imaju odobrenje za rad su:

- Addiko Bank d.d., Zagreb
- Agram banka d.d., Zagreb
- Banka Kovanica d.d., Varaždin
- Croatia banka d.d., Zagreb
- Erste& Steiermärkische Bank d.d., Rijeka
- Hrvatska poštanska banka d.d., Zagreb
- Imex banka d.d., Split
- Istarska kreditna banka Umag d.d., Umag
- Jadranska banka d.d., Šibenik
- J&T banka d.d., Varaždin
- Karlovačka banka d.d., Karlovac
- KentBank d.d., Zagreb
- OTP banka Hrvatska d.d., Zadar
- Partner banka d.d., Zagreb
- Podravska banka d.d., Koprivnica
- Privredna banka Zagreb d.d., Zagreb
- Raiffeisenbank Austria d.d., Zagreb
- Samoborska banka d.d., Samobor
- Sberbank d.d., Zagreb
- Slatinska banka d.d., Slatina
- Zagrebačka banka d.d., Zagreb.⁴⁰

3.2.2. Štedne banke

Štedna banka je kreditna institucija koja je od Hrvatske narodne banke dobila odobrenje za rad i koja je osnovana kao dioničko društvo sa sjedištem u Republici Hrvatskoj. Navedena institucija ima značajnost što tvrtka u nazivu mora sadržavati riječi „štedna banka“.⁴¹

⁴⁰HNB (2019): Kreditne institucije, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija>, [24.03.2019.]

⁴¹ Zakon o bankama, NN 84/02.

Štedna banka osim bankovnih usluga, može obavljati i ostale financijske usluge i to:

- izdavanje jamstava ili drugih garancija,
- kreditiranje, uključujući odobravanje potrošačkih i hipotekarnih kredita,
- trgovanje za svoj račun,
- platnog prometa,
- obavljanje poslova vezanih uz prodaju polica osiguranja,
- izdavanje instrumenata plaćanja i upravljanje njima,
- iznajmljivanje sefova.⁴²

Štedne banke kao kreditne institucije mogu davati potrošačke i hipotekarne kredite te obavljati platni promet i mjenjačke poslove što ih pozicionira u konkurentski položaj prema poslovnim bankama.

3.2.3. Stambene štedionice

Stambene štedionice specijalizirane su štedne kreditne institucije koje prikupljaju namjensku stambenu štednju s ciljem financiranja izgradnje obiteljskih kuća, izgradnje i kupnje stanova, kupnje i opremanja građevinskog zemljišta. Osnovale su ih banke, a vode štednju u kunama i u devizama.

Stambene štedionice odobravaju štedišama kredite radi rješavanja stambenih potreba. Stambeni kredit odobrava se za: izgradnju stana ili obiteljske kuće, zatim za kupnju stana ili obiteljske kuće, komunalno uređenje građevinske čestice, nadalje, za kupnju građevinske čestice bez ili s djelomično izgrađenom građevinom, rekonstrukciju, adaptaciju i popravak te opremanje stana ili obiteljske kuće i otplatu stambenog kredita u korištenju uzetog kod kreditne institucije.

Stambene štedionice prema Zakonu o kreditnim institucijama o kreditne su institucije koje mogu prikupljati stambenu štednju i odobravati stambene kredite.⁴³ Njihova štednja je namjenska te se mora koristiti za financiranje izgradnje obiteljskih kuća, stanova i njihovo opremanje, kupnju i komunalno uređenje građevinskih zemljišta, među financiranje i sl. Njihova specifičnost se očituje u prikupljanju ušteda te, zahvaljujući tome, one mogu postati značajan izvor sredstava. Međutim, to ovisi o mnogobrojnim čimbenicima kao što su

⁴² HNB (2018): Odobrenje za pružanje financijskih usluga, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/-/odobrenje-za-pruzanje-financijskih-usluga>, [22.03.2019.]

⁴³ Zakon o kreditnim institucijama, 112/15.

stabilnost valute, o tome koliko su građani naviknuti štedjeti, itd. Prikupljanjem sredstava od građana, nakon čega ih istim građanima plasiraju u obliku povoljnijih stambenih kredita, stambene štedionice potiču nacionalnu štednju i stambeno zbrinjavanje.⁴⁴ One mogu odobravati stambene kredite samo stambenim štedišama u domaćoj valuti. Stambenog štedišu možemo definirati kao svaku fizičku osobu koja ima prebivalište u RH i svakog hrvatskog državljanina, te općinu i grad. Odobrena sredstva mogu se koristiti samo u Republici Hrvatskoj. Početni kapital stambene štedionice iznosi najmanje 20 milijuna kuna.⁴⁵

Štedionice mogu primati novčane depozite u domaćoj valuti radi namjenske stambene štednje uz mogućnost ugovaranja zaštitne monetarne klauzule, primati državna poticajna sredstva (DPS) i upisivati ih na račune stambenih štediša, odobravati kredite za navedene namjene, izdavati vrijednosne papire, sudjelovati u kapitalu trgovačkih društava do 30% temeljnog kapitala društva i do 10% temeljnog kapitala stambene štedionice, odobravati kredite izvođačima koji na temelju zakona koji uređuje građenje mogu obavljati građevinsku djelatnost, i to za projekte stanogradnje u Hrvatskoj za zadovoljavanje stambenih potreba štediša, a ukupno do iznosa jamstvenog kapitala stambene štedionice te obavljati poslove zastupanja u osiguranju. Za nadzor nad poslovanjem stambenih štedionica u Republici Hrvatskoj zadužena je HNB kojoj stambene štedionice moraju dostavljati izvješća o poslovanju.⁴⁶

Stambene štedionice koje imaju odobrenje za rad na dan 28. ožujak 2019. godine:

- Wüstenrot stambena štedionica d.d., Zagreb
- Raiffeisen stambena štedionica d.d., Zagreb
- PBZ stambena štedionica d.d., Zagreb
- HPB - stambena štedionica d.d., Zagreb.⁴⁷

⁴⁴HNB (2015): Financijski sustav RH, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i-suradnja/financijski-sustav-rh>, [24.03.2019.]

⁴⁵Zakon o stambenoj štednji i državnom poticanju stambene štednje, NN 110/15.

⁴⁶Ibidem.

⁴⁷HNB (2019): Kreditne institucije, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija>, [24.03.2019.]

Prednosti stambene štedionice u odnosu na poslovne banke:

- fiksna kamatna stopa kredita, jer neovisno o kretanju kamatnih stopa na tržištu korisnik kredita je miran i zaštićen čime mu je povećana razina egzistencijalne sigurnosti i mogućnosti planiranja budućih investicija,
- kamata na kredit obračunava se tromjesečno samo na iznos preostalog duga,
- ne zaračunava se naknada za prijevremenu otplatu stambenog kredita (u ostalim fin. institucijama se naplaćuje naknada za prijevremenu otplatu od minimalno 1% preostalog iznosa duga pa na više), te ranije otplate kredita komitent može izvršiti bez ikakve posebne najave ili suglasnosti Stambene štedionice,
- korisnik kredita stambene štednje može sredstva stambene štednje dobiti unaprijed na tekući račun pa kada ih potroši dostavlja račune kojima opravdava namjensko trošenje,
- korisnik kredita otplaćuje mjesečne rate kredita samostalno (mjesečnim uplatama) ili putem zapljene na plaću što ovisi o komitentovim željama i potrebama,
- kredit stambene štednje u najvećem broju slučajeva odobrava se bez jamaca.⁴⁸

⁴⁸Savjetnik za stambenu štednju (2019): Što kredit stambene štednje čini posebno atraktivnim u odnosu na komercijalne kredite u bankama, [Internet], raspoloživo na: http://www.stambena.savjetnik.com/prednosti_tednje.html, [24.03.2019.]

4. RAZVITAK FINANCIJSKOG SEKTORA REPUBLIKE HRVATSKE OD 1990-TIH GODINA DO DANAS

U nastavku će biti prikazane odrednice razvitka financijskog sektora Republike Hrvatske od 1990-tih godina sve do danas.

4.1. Značajke financijskog sektora Republike Hrvatske

Financijski sustav neke zemlje čine njezina valuta, platni sustav, financijska tržišta, financijske institucije te institucije koje reguliraju i nadziru njihov rad. U Republici Hrvatskoj dominantnu poziciju u financijskom sustavu zauzimaju poslovne banke, čiji rad regulira i nadzire središnja banka – Hrvatska narodna banka (HNB). Poslovne banke najaktivnije su financijske institucije, i u platnom sustavu, i na sva tri financijska tržišta: novčanom, deviznom i tržištu kapitala.⁴⁹

Domaća valuta u RH je kuna. Na Dan državnosti, 30. svibnja 1994. godine, uvedena je kuna kao novčana jedinica Republike Hrvatske, s podjelom na 100 lipa, zamjenom za hrvatski dinar u odnosu 1:1000.⁵⁰ U platnom sustavu fizičke i pravne osobe obavljaju sve bezgotovinske platne transakcije u zemlji i s inozemstvom preko poslovnih banaka. Same poslovne banke svoje međusobne bezgotovinske platne transakcije obavljaju preko HNB-a. S druge strane, HNB preko poslovnih banaka regulira količinu gotovog novca u optjecaju. Funkcioniranje platnog sustava u zemlji regulira i nadzire HNB.

Na novčanom tržištu poslovne banke prikupljaju slobodna novčana sredstva i pozajmljuju ih fizičkim i pravnim osobama. Banke pozajmljuju likvidnost i međusobno na tzv. međubankovnom tržištu, a povremeno uzajmljuju likvidnost na novčanom tržištu i od drugih pravnih osoba koje nisu banke. Banke to mogu činiti neposredno ili uz posredovanje Tržišta novca i kratkoročnih vrijednosnica d.d. (poznato kao Tržište novca Zagreb, TNZ).⁵¹

⁴⁹HNB (2015): Financijski sustav RH, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i-suradnja/financijski-sustav-rh>, [24.03.2019.]

⁵⁰ HNB (2015): Povijest hrvatskog novca, [Internet], raspoloživo na: <http://old.hnb.hr/novcan/povijest/h-nastavak-5.htm>, [25.03.2019.]

⁵¹ HNB (2015): Financijski sustav RH, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i-suradnja/financijski-sustav-rh>, [24.03.2019.]

Na tržištu kapitala banke se pojavljuju u dvostrukoj ulozi, neposredno pozajmljujući kapital fizičkim osobama te pravnim osobama koje nemaju neposredan pristup tržištu kapitala, i ulažući u instrumente tržišta kapitala koje su izdale pravne osobe koje imaju neposredan pristup tom tržištu. Ulagati u instrumente tržišta kapitala mogu i sve druge pravne i fizičke osobe, uz posredovanje licenciranih brokera, koji tim instrumentima trguju preko Zagrebačke burze (ZB ili, engleskom kraticom, ZSE).⁵² Za urednu namiru transakcija kupnje i prodaje vrijednosnih papira na domaćem tržištu kapitala zaduženo je Središnje klirinško depozitarno društvo (SKDD).

Na deviznom tržištu banke zadovoljavaju domaću potražnju za stranom valutom kao i inozemnu potražnju za domaćom valutom. Uz banke, na ovom su tržištu aktivni i ovlašteni mjenjači, čije poslovanje regulira HNB, a nadzire Devizni inspektorat Ministarstva financija. Preko ovlaštenih mjenjača odvija se trgovina fizičkih osoba stranom gotovinom i čekovima, dok uz te poslove banke obavljaju i sve druge vrste trgovine stranom valutom, s fizičkim i pravnim osobama. Banke (i država) povremeno trguju stranom valutom i s HNB-om, neposredno ili na tzv. deviznim aukcijama, a HNB kroz te transakcije regulira cijenu domaće valute na deviznom tržištu.

Uz poslovne banke, bankarski sektor financijskih posrednika u RH čine još stambene štedionice te štedne banke i kreditne unije. Stambene štedionice potiču nacionalnu štednju i stambeno zbrinjavanje tako što prikupljaju štednju fizičkih osoba s ciljem da je nakon zakonski propisanog roka plasiraju tim istim osobama u obliku povoljnih stambenih kredita. Štedne banke i kreditne unije nastale su transformacijom štedno-kreditnih zadruga, a njihovo poslovanje regulira i nadzire HNB.

Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR)⁵³ ima ulogu razvojne i izvozne banke osnovane sa svrhom kreditiranja obnove i razvoja hrvatskoga gospodarstva. Interese bankarskog sektora kod nadzorno-regulatornih institucija i u javnosti zastupaju Hrvatska udruga banaka (HUB)⁵⁴ i Udruženje banaka pri Hrvatskoj gospodarskoj komori (HGK).

⁵² Zagrebačka burza (2019): O burzi, [Internet], raspoloživo na: <https://www.zse.hr/default.aspx?id=64271>, [24.03.2019.]

⁵³ HBOR (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hbor.hr/naslovnica/hbor/o-nama/>, [24.03.2019.]

⁵⁴ HUB (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hub.hr/hr/o-nama>, [54.03.2019.]

Nebankarski sektor financijskih posrednika čine društva za osiguranje, društva za lizing, društva za upravljanje mirovinskim fondovima i društva za upravljanje investicijskim fondovima, čije poslovanje regulira i nadzire Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA). HANFA regulira i nadzire i poslovanje tzv. pomoćnih financijskih institucija kao što su brokerska društva, društva za investicijsko savjetovanje, uređene burze, posrednici u osiguranju i sl.

Uz aktivnosti HNB-a i HANFA-e, glatko funkcioniranje hrvatskoga financijskog sustava ovisi i o aktivnostima nekih drugih nadzorno-regulatornih i pomoćnih financijskih institucija. To su, primjerice, Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (DAB)⁵⁵, koja nadzire sustav zaštite depozita kod bankarskih financijskih posrednika, i Uprava za financijski sustav Ministarstva financija RH, koja u suradnji s drugim institucijama priprema zakonske prijedloge iz sfere financijskog poslovanja. Tu su također Hrvatski registar obveza po kreditima (HROK)⁵⁶, Središnji registar osiguranika (Regos)⁵⁷ i Financijska agencija (Fina), institucije koje pružaju specifične pomoćne uloge ostalim sudionicima na domaćem financijskom tržištu.

4.2. Uloga Hrvatske narodne banke u financijskom sektoru Republike Hrvatske

Hrvatska narodna banka središnja je banka Republike Hrvatske i sastavni je dio Europskog sustava središnjih banaka. Osnovni cilj HNB-a jest održavanje stabilnosti cijena, pri čemu HNB vodi računa i o stabilnosti financijskog sustava u cjelini. Hrvatska narodna banka vodi monetarnu politiku, upravlja međunarodnim pričuvama Republike Hrvatske, izdaje hrvatski novac - kunu, izdaje odobrenja za rad kreditnim institucijama, kreditnim unijama te institucijama za platni promet i elektronički novac te nadzire njihovo poslovanje. HNB također izdaje odobrenja za rad ovlaštenim mjenjačima.⁵⁸

Hrvatska narodna banka središnja je banka Republike Hrvatske te joj je osnovni cilj postizanje i održavanje stabilnosti cijena. Ne dovodeći u pitanje ostvarivanje navedenog cilja, podupire gospodarsku politiku Republike Hrvatske i opću gospodarsku politiku Europske unije u skladu s načelom otvorenoga tržišnoga gospodarstva i slobodne konkurencije.

⁵⁵DB (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.dab.hr/>, [24.03.2019.]

⁵⁶HROK (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hrok.hr/hr/osnovni-podaci>, [26.03.2019.]

⁵⁷REGOS (2019): O Regosu, [Internet], raspoloživo na: <https://regos.hr/>, [24.03.2019.]

⁵⁸HNB (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/o-nama/funkcije-i-struktura/uloga>, [24.03.2019.]

Utvrdjivanjem i provođenjem monetarne i devizne politike, izdavanjem novčanica i kovanog novca, obavljanjem poslova supervizije i nadzora, vođenjem računa kreditnih institucija i obavljanjem platnog prometa po tim računima, kao i uređivanjem i unapređivanjem sustava platnog prometa, pridonosi sigurnosti i pouzdanosti bankovnog sustava te stabilnosti financijskog sustava u cjelini.⁵⁹

U obavljanju zadataka zaposlenici Hrvatske narodne banke rukovode se temeljnim zajedničkim vrijednostima, a čine ih visoka razina integriteta i kompetencija, sigurnost, neovisnost, vjerodostojnost, transparentnost, odgovornost, djelotvornost i zajedništvo.⁶⁰

U ostvarivanju svog cilja i obavljanju svojih zadataka Hrvatska narodna banka samostalna je i neovisna, a izvješća o svom djelovanju podnosi Hrvatskom saboru.

Neovisnost središnje banke ključan je preduvjet za uspješno i vjerodostojno provođenje monetarne politike, a time i za ostvarivanje osnovnog cilja središnje banke - stabilnosti cijena.⁶¹

Neovisnost Hrvatske narodne banke u skladu je s člankom 130. Ugovora o Europskoj Uniji, kojim se jamči neovisnost nacionalnih središnjih banaka Europske unije. Neovisnost središnje banke obuhvaća više aspekata: funkcijsku, institucionalnu, osobnu i financijsku neovisnost. Funkcijska neovisnost podrazumijeva jasno definiran cilj i samostalnost u odabiru mjera i instrumenata za njegovo ostvarivanje. Institucionalna neovisnost znači da središnja banka donosi odluke neovisno o utjecaju drugih institucija. Osobna neovisnost jamči zaštitu dužnosnika HNB-a od vanjskih pritisaka, isključuje sukobe interesa i precizno definira uvjete za izbor i razrješenje guvernera i drugih članova Savjeta HNB-a. Financijska neovisnost HNB-a implicira mogućnost autonomnog pribavljanja financijskih sredstava za potrebe ostvarivanja svog mandata, pri čemu prihode i rashode određuje narav monetarne politike.⁶²

Hrvatska narodna banka utvrđuje i provodi monetarnu i deviznu politiku, upravlja međunarodnim pričuvama Republike Hrvatske, pridonosi stabilnosti financijskog sustava u

⁵⁹ HNB (2019): O Hrvatskoj narodnoj banci, [Internet], raspoloživo na: <http://old.hnb.hr/o-hnb/h-opis-hnb.htm>, [24.03.2019.]

⁶⁰ HNB (2019): Vizija i misija, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/-/vizija-i-misija>, [24.03.2019.]

⁶¹ HNB (2019): Uloga HNB, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/o-nama/funkcije-i-struktura/uloga>, [24.03.2019.]

⁶² Ibidem.

cjelini, izdaje novčanice i kovani novac, obavlja poslove supervizije i procjene mogućnosti sanacije kreditnih institucija te izdaje i oduzima odobrenja i suglasnosti kreditnim institucijama, kreditnim unijama, institucijama za platni promet, institucijama za elektronički novac i platnim sustavima te izdaje i oduzima odobrenja i suglasnosti ovlaštenim mjenjačima. Također, HNB uređuje i unapređuje sustav platnog prometa, obavlja zakonom utvrđene poslove za Republiku Hrvatsku, vodi račune kreditnih institucija i obavlja platni promet po tim računima, daje kredite kreditnim institucijama i prima u depozit sredstva kreditnih institucija te donosi podzakonske propise u poslovima iz svoje nadležnosti.⁶³

4.3. Pomoćne financijske institucije u Republici Hrvatskoj

4.3.1. HANFA

Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (Hanfa) je nadzorno tijelo u čiji djelokrug i nadležnost spada nadzor financijskih tržišta, financijskih usluga te pravnih i fizičkih osoba koje te usluge pružaju. Hanfa provodi nadzor nad poslovanjem burzi i uređenih javnih tržišta, investicijskih društava i izdavatelja vrijednosnih papira, brokera i investicijskih savjetnika, vezanih zastupnika, središnjeg klirinškog depozitarnog društva, društava za osiguranje i reosiguranje, zastupnika i posrednika u osiguranju i reosiguranju, društava za upravljanje investicijskim i mirovinskim fondovima, mirovinskih osiguravajućih društava, investicijskih i mirovinskih fondova, Središnjeg registra osiguravatelja, Fonda hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, Umirovljeničkog fonda i pravnih osoba koje se bave poslovima leasinga i faktoringa, osim ako ih banke obavljaju unutar svoje registrirane djelatnosti.⁶⁴

Hanfa je osnovana 2005. godine spajanjem triju postojećih nadzornih institucija: Komisije za vrijednosne papire, Agencije za nadzor mirovinskih fondova i osiguranja te Direkcije za nadzor društava za osiguranje. Hanfa je samostalna pravna osoba s javnim ovlastima u okviru svog djelokruga i nadležnosti propisanih Zakonom o Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga i drugim zakonima. Odgovorna je Hrvatskom saboru.

⁶³HNB (2019): Temeljne funkcije, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije>, [24.03.2019.]

⁶⁴HANFA (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hanfa.hr/o-nama/>, [26.03.2019.]

Temeljni su ciljevi Hanfe promicanje i očuvanje stabilnosti financijskog sustava i nadzor zakonitosti poslovanja subjekata nadzora, a u ostvarivanju svojih ciljeva Hanfa se rukovodi načelima transparentnosti, izgradnje povjerenja među sudionicima financijskih tržišta i izvješćivanja potrošača.⁶⁵

U obavljanju svojih javnih ovlasti Hanfa je ovlaštena:

1. donositi provedbene propise na temelju Zakona o Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga, zakona koji uređuju tržište kapitala, investicijske i druge fondove, preuzimanje dioničkih društava, mirovinska osiguravajuća društva, leasing društva, osiguranje i reosiguranje te financijske usluge, kao i drugih zakona kada je to tim zakonima ovlaštena,
2. obavljati nadzor poslovanja subjekata nadzora utvrđenih u propisima iz točke 1. te pravnih osoba koje se bave poslovima faktoringa, osim ako ih banke obavljaju unutar svoje registrirane djelatnosti, te nalogati mjere za uklanjanje utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti,
3. izdavati i oduzimati dozvole, odobrenja, licencije i suglasnosti za koje je ovlaštena na temelju posebnih propisa iz točke 1.,
4. poticati, organizirati i nadgledati mjere za učinkovito funkcioniranje financijskih tržišta,
5. voditi knjige, evidencije i registre u skladu s odredbama Zakona o Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga i posebnih propisa iz točke 1.,
6. predlagati inicijative za donošenje zakona i drugih propisa te informirati javnost o načelima po kojima djeluju financijska tržišta,
7. donositi podzakonske akte radi propisivanja uvjeta, načina i postupaka za jedinstveno obavljanje nadzora unutar svog djelokruga i nadležnosti te poduzimati druge mjere i obavljati druge poslove u skladu sa zakonskim ovlaštenjima,
8. izvješćivati ostala nadzorna, upravna i pravosudna tijela o svim pitanjima koja se neposredno ili posredno tiču njihove nadležnosti i djelokruga, povodom postupaka koji se vode pred tim tijelima, a u vezi su s postupcima iz djelokruga i nadležnosti Hanfe,
9. davati mišljenja o provedbi Zakona o Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga i posebnih propisa iz točke 1. na zahtjev stranaka u postupku ili osoba koje dokažu svoj pravni interes.⁶⁶

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ HANFA (2019): Djelokrug i nadležnost, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hanfa.hr/o-nama/djelokrug-i-nadleznost/>, [26.03.2019.]

4.3.2. FINA

Financijska agencija je vodeća hrvatska tvrtka na području pružanja financijskih i elektroničkih usluga. Nacionalna pokrivenost, informatički sustav prokušan na najzahtjevnijim poslovima od nacionalne važnosti te profesionalnost stručnih timova omogućuju pripremu i provedbu različitih projekata, od jednostavnih financijskih transakcija do najsofisticiranijih poslova u elektroničkom poslovanju.⁶⁷

Iako u državnom vlasništvu, Fina posluje isključivo na tržišnom principu. Uspješno surađujemo s bankama, Hrvatskom narodnom bankom, brojnim poslovnim sustavima i drugim subjektima poslovnog života. Pouzdan smo partner državi na području javnih financija gdje smo proveli nekoliko sveobuhvatnih i ključnih projekata. Fina je imala i važnu ulogu u operativnoj pripremi i provedbi velikih reformi platnog prometa i mirovinskog sustava.⁶⁸

Razgranata poslovna mreža slijedi logiku i intenzitet gospodarske aktivnosti. Informatička povezanost i najudaljenijih poslovnih jedinica jamči brzinu i pouzdanost izvršenja najsofisticiranijih zahtjeva, čineći svaku točku sustava sposobnom obaviti sve zadaće i odgovoriti na sve zahtjeve korisnika naših usluga. Operativni se poslovi obavljaju kroz sustav od četiri regionalna centra (Zagreb, Split, Rijeka i Osijek) te podružnice, poslovnice i ispostave koje su povezane suvremenom informatičkom tehnologijom i omogućuju klijentima lak i brz pristup iz svakog dijela Hrvatske.⁶⁹

Financijska agencija pod ovim imenom djeluje od siječnja 2002. godine, ali iza sebe ima polustoljetnu poslovnu tradiciju. Nasljednica je Zavoda za platni promet (ZAP), odnosno još starije Službe društvenog knjigovodstva (SDK), koja je u bivšoj državi imala isključivo pravo obavljati transakcije platnog prometa u tuzemstvu. 1993. godine SDK prerasta u Zavod za platni promet (ZAP) te se tehnološki i organizacijski usavršava, zadržavajući monopol na području platnog prometa sve do 2002. godine. Zadovoljni klijenti i pozitivne ocjene domaćih i inozemnih institucija, doprinijeli su da tadašnji ZAP stekne vrhunsku reputaciju na financijskom tržištu.⁷⁰

⁶⁷ FINA (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.fina.hr/tko-smo>, [26.03.2019.]

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Ibidem.

4.3.3. SKDD

SKDD je središnji depozitorij nematerijaliziranih vrijednosnih papira izdanih u Republici Hrvatskoj, sustav poravnanja i namire transakcija vrijednosnim papirima, te Nacionalna agencija za dodjeljivanje ISIN i CFI oznaka za vrijednosne papire izdane u Republici Hrvatskoj.⁷¹

SKDD d.d. (Središnje klirinško depozitarno društvo d.d.) je osnovano 18. travnja 1997. na temelju članka 84. Zakona o izdavanju i prometu vrijednosnim papirima (Narodne novine 107/95) i članka 177 Zakona o trgovačkim društvima (Narodne novine 111/93) kao dioničko društvo.⁷²

SKDD obavlja:

- poslove vođenja središnjeg depozitorija nematerijaliziranih vrijednosnih papira,
- poslove vođenja središnjeg registra financijskih instrumenata,
- upravljanje sustavom poravnanja i namire transakcija sklopljenih na uređenom tržištu i MTP-u ili izvan uređenog tržišta i MTP-a,
- usluge vezane uz korporativne akcije izdavatelja nematerijaliziranih vrijednosnih papira,
- poslove pohrane dionica u vezi s preuzimanjem dioničkih društava,
- poslove u vezi isplata i drugih prinosa iz nematerijaliziranih vrijednosnih papira i drugih financijskih instrumenata,
- usluge povjereništva,
- usluge glasanja u svojstvu opunomoćenika na glavnim skupštinama,
- određivanje jedinstvene identifikacijske oznake nematerijaliziranih vrijednosnog papira,
- poslove prodaje i održavanja informacijskih programa koje razvije za obavljanje svojih usluga,

⁷¹ HROUG (2019): Djelokrug i nadležno Središnje klirinško depozitarno društvo d.d., [Internet], raspoloživo na: <https://www.hroug.hr/HrOUG-udruga/Clanovi/Sredisnje-klirinsko-depozitarno-drustvo-d.d.>, [26.03.2019.]

⁷²SKDD (2019): O SKDD-u, [Internet], raspoloživo na: <http://www.skdd.hr/portal/f?p=100:7:0::NO>, [26.03.2019.]

- poslove Operatera Fonda za zaštitu ulagatelja.⁷³

SKDD navedene poslove obavlja na način da pruža usluge svojim članovima i drugim subjektima na temelju zakona i odgovarajućih ugovora. Usluge koje pruža podijeljene su u tri zasebne kategorije: usluge depozitorija, usluge poravnanja i namire te ostale usluge.

Postoje dvije vrste članova SKDD-a:

- članovi depozitorija, koji imaju pristup uslugama depozitorija koje uključuju i provođenje korporativnih akcija;
- članovi sudionici, koji imaju pristup uslugama depozitorija i uslugama poravnanja i namire.⁷⁴

SKDD svojim članovima pruža usluge na temelju sljedećih načela:

- pružanje usluga SKDD-a u sigurnom radnom okruženju;
- pravo svih podnositelja zahtjeva koji ispunjavaju propisane uvjete da postanu članovi SKDD-a;
- ravnopravnost između pojedinih vrsta članova;
- redovitost izvještavanja članova;
- jasno određene sankcije za članove koji postupaju protivno Pravilima i Uputi SKDD-a;
- brzo i mirno rješavanje sporova između SKDD-a i članova, te između članova SKDD-a.⁷⁵

4.4. Financijski sektor Republike Hrvatske od 1990. – 1993. godine

Kao osnovne uzroke krize financijskog sektora u razdoblju 1990.-1993. možemo navesti naslijeđe bivšega sustava, način provedbe pretvorbe i privatizacije, utjecaj ekonomske politike koja se u uvjetima monetarne nesamostalnosti (do svršetka godine 1991.), rata i

⁷³HROUG (2019): Djelokrug i nadležno Središnje klirinško depozitarno društvo d.d., [Internet], raspoloživo na: <https://www.hroug.hr/HrOUG-udruga/Clanovi/Sredisnje-klirinsko-depozitarno-drustvo-d.d.> [26.03.2019.]

⁷⁴SKDD (2019): Članovi, [Internet], raspoloživo na: <http://www.skdd.hr/portal/f?p=100:20:::NO:::> [26.03.2019]

⁷⁵SKDD (2019): Usluge SKDD-a, [Internet], raspoloživo na: <http://www.skdd.hr/portal/f?p=100:12:0:::NO:::> [26.03.2019]

nemogućnosti da fiskalnom politikom prikupi odgovarajuća sredstva koristila bankovnim sustavom kao alternativnim izvorom financiranja za ostvarenje ciljeva države.

Kada govorimo o naslijeđenim problemima iz bivšega sustava, moramo reći da je od ukupno 45 banaka koje su poslovale u razdoblju 1990.-1993., njih 19 (na čelu s Privrednom, Zagrebačkom, Riječkom, Splitskom, Slavonskom i Istarskom) postojalo i prije godine 1989., od njih su četiri najveće raspolagale sa 2/3 ukupne aktive banaka. Te su banke u socijalizmu morale poslovati kao financijski servis poduzeća, često izvrnut političkim pritiscima, a to je za rezultat imalo gomilanje dugova, nepodmirenih potraživanja i loših zajmova u portfelju tih banaka. U procesu pretvorbe i privatizacije banke se među prvima pretvaraju u dionička društva.⁷⁶

Poduzeća osnivači banke, često se radilo o najvećim dužnicima, postaju vlasnici banaka, a da pritom nisu prebijane uplate za osnivački ulog i dugovanja prema banci. Taj model privatizacije u kojem poduzeća postaju vlasnici banke, a poslije, kao što ćemo vidjeti, banke postaju vlasnici poduzeća, a dugovi se i nenaplaćena potraživanja samo gomilaju, postao je gotovo obrazac za proces privatizacije i dijelom programa sanacije banaka po modelu “iz šupljeg u prazno”, od kojeg korist imaju samo pojedinci, a račun se ispostavlja državi, odnosno građanima Hrvatske.⁷⁷

Nakon provedene pretvorbe, te banke nastavljaju s financiranjem gubitaških poduzeća i s rizičnim zajmovima, na što su prisiljene snagom vlasničkih udjela poduzeća ili političkim čimbenikom (država je i u 1997. bila, primjerice, vlasnik 91,3% Privredne banke). Čest je slučaj bio da su u bankama u državnom vlasništvu krediti dodjeljivani na osnovi političke odluke podobnim pojedincima, odnosno njihovim poduzećima, a privatni su vlasnici banke shvaćali kao samoposluživanja, osnovni zadatak kojih je bio financirati njihovu djelatnost. Takav se odnos prema bankama prenio, kao što ćemo poslije vidjeti, i na razdoblje nakon 1993. Bankarski je sustav, prvo, kao pasivan, a zatim kao aktivan sudionik procesa privatizacije bitno pridonio multiplikaciji problema hrvatskog gospodarskoga sustava, problema koji se ogledaju u kumuliranim gubicima, nelikvidnosti itd. Valja reći da je do godine 1993. utjecaj centralne banke na kretanje novčane mase, na kamatne stope i na tečaj bio u dobroj mjeri ograničen velikim autonomnim pravima poslovnih banaka. Na probleme u funkcioniranju bankarskog sustava u razdoblju 1990.-1993. koji su se ogledali ponajprije u

⁷⁶ Družić, G. (2001): Bankarski sustav, Ekonomski pregled, 52 (3-4), Zagreb, str. 293.

⁷⁷ Ibidem., str. 294.

slaboj likvidnosti banaka, ali i u visokom postotku rizičnih plasmana na razini bankovnog sustava, pokušalo se odgovoriti mjerama za ozdravljenje.⁷⁸

Tablica 1. Mjerenje u bankarstvu tijekom 1991. i 1992. godine

U milijardama USD

	1991.	1992.
izdavanje velikih obveznica	0,990	
javni dug po osnovi stare devizne štednje		3,19

Izvor: Hrvatska narodna banka

I pored poduzetih mjera, likvidnost je banaka u godini 1991. bila niža nego u 1990. (5,64%), u 1992. nego u 1991. (3,63 %), a u godini 1993. dolazi do daljeg pada likvidnosti od 2,34%. Udio rizične aktive u ukupnoj aktivni porastao je sa 56,4% u 1992. godini na 61% u 1993. Iako podaci za godine 1992. i 1993. nisu sasvim usporedivi, zbog različite metodologije izračuna, valja reći da je koeficijent adekvatnosti kapitala porastao sa 14,7% u 1992. na 18% u 1993. Centralna je banka 30. rujna 1993., na osnovi praćenja podataka u godišnjim i periodičkim izvještajima, ustvrdila da su kod Splitske banke d.d., Slavonske banke d.d., Riječke banke d.d. i Istarske banke d.d. ispunjeni uvjeti za ocjenu opravdanosti sanacije, jer plasmani, ostali dijelovi aktive i preuzete obveze koje se evidentiraju izvanbilančno sadrže potencijalne gubitke u iznosu koji je viši od 50% vrijednosti sredstava osnivačkog fonda i rezervi.⁷⁹

4.5. Razvitak financijskog sektora od 1994. – 2000. godine

Razlog su za krize sustava nakon godine 1993., osim procesa privatizacije i nastavka pritiska vlasnika banaka (države ili privatnih vlasnika) na uprave banaka u području plasmana, i fiskalna, monetarna i tečajna politika. Kombinacija je tih politika najprije dovela u veoma težak položaj poduzeća, a zatim je dovela u pitanje i funkcioniranje bankarskoga sustava. Naravno, ne mogu se poštedjeti ni uprave banaka koje su nerazumnom politikom visokih kamatnih stopa i visokom razlikom između aktivnih i pasivnih kamata nastojale pokriti

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Družić, G. (2001): Bankarski sustav, Ekonomski pregled, 52 (3-4), Zagreb, str. 295.

gubitke, troškove imobilizirane aktive i vlastita prekomjerna ulaganja u materijalnu imovinu (zemljišta, poslovni prostor itd.) i vlasničke uloge u bankama i drugim trgovačkim društvima. Banke su, zapravo, svojom politikom, u dijelu u kojem su bile samostalne, “sjekle granu na kojoj su sjedile”.⁸⁰

Navedeni su uzroci doveli do toga da je godine 1994. od 60,2 milijarde kuna aktive banaka, 15,6 milijardi otpadalo na kratkoročne kredite; od toga su neplaćeni kratkoročni dugovi iznosili 14 milijardi (gotovo 90%). Od 36,8 milijardi kuna dugoročnih zajmova (dugoročni zajmovi, dugoročne vrijednosnice, udjeli u poduzećima i dionice) na dionice i udjele u poduzećima otpadalo je 5,5 milijardi kuna, što znači da su banke značajno sudjelovale u vlasništvu poduzeća (gubitaša), tj. da je došlo do “debt-equity swapa” kod transformacije tih poduzeća.

Na taj je način stvorena velika imobilna aktiva upitne vrijednosti (vodi se po knjigovodstvenoj vrijednosti), pa nam odnos aktive i pasive pojedinih banaka ne daje točnu sliku o njihovoj prisutnosti na tržištu zajmova. Tako su pojedine banke (primjerice, Privredna banka) s velikom aktivom bile veoma malo zastupljene na tržištu zajmova (većinom se radi o produživanju starih kredita, a novi se ne odobravaju).

Da problem nije samo naslijeđen, upozorava situacija s novim bankama koje su veoma brzo došle u poziciju “starih”. Tako i Hrvatska narodna banka u svom Izvješću o stanju u bankovnom sustavu zaključuje “da se u biti problema loše aktive više ne nalaze nenaplativa potraživanja koja su nastala prije osamostaljenja Republike Hrvatske i tijekom Domovinskog rata.”⁸¹

Novi problemi u bankovnom sustavu nastaju u sprezi neodrživog, preambicioznog i preoptimističnog rasta, samih banaka i njihovih klijenata, koji u najvećem broju slučajeva još nemaju stabilnu poziciju na tržištu. S tim u vezi javljaju se dvije negativne pojave: neprimjereno razvijeni selekcijski i kontrolni mehanizmi kreditne politike unutar banaka, te posuđivanje povezanim osobama (vlasnicima banaka, članovima upravnih i nadzornih

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ HNB (1994): Godišnje izvješće za 1994. godinu, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/-/godisnje-izvjesce-1994>, [26.03.2019]

odbora, povezanim tvrtkama i slično) koje je poseban problem, jer se plasmani samo naizgled diversificiraju kada je riječ o plasmanima vlasnički povezanim tvrtkama”.⁸²

Trezorski i blagajnički zapisi porasli su od 1997. do polovine godine 2000. više od pet puta i povećali su svoj udio u ukupnoj aktivi sa 1% na 4,7%. Taj podatak potvrđuje tezu da plasmani banaka sve više idu u vrijednosnice (pogotovo one sigurne, kao što su državne obveznice i blagajnički zapisi HNB), čime realni sektor ostaje bez potrebnih kreditnih sredstava. O katastrofalnoj politici banaka, koja je dovela do toga da banke danas same izjavljuju da nemaju kome plasirati sredstva, opširnije u drugom dijelu rada. Investicijski portfelj nakon rasta u godini 1998., kada je dosegao 18,3% ukupne aktive, smanjuje se, pa je oko sredine 2000. iznosio 13,2% ukupne aktive.⁸³

Ulaganja u podružnice i povezana trgovačka društva smanjuju se u razdoblju 1997.-1999., a u godini 2000. ponovo su počela rasti. U strukturi pasive banaka najstabilniji su depoziti, udio kojih se u ukupnoj pasivi povećava sa 62,8% u godini 1997. na 63% oko sredine 2000. Krediti od financijskih institucija, zbog povećanog kreditnoga zaduženja kod inozemnih financijskih institucija, rastu u razdoblju 1997.-1999., a smanjuju se u prvoj polovini godine 2000.⁸⁴

Kriza koja je pogodila bankovni sustav Republike Hrvatske 1998. godine ostavila je traga na gospodarstvo i poslovanje banaka. Poslovanje skupine agresivnih, brzorastućih, srednjih banaka u prethodnom razdoblju baziralo se na visokim kamatnim stopama na depozite, čime su privukle sredstva koja su usmjeravale na rizične plasmane. Budući da su banke velik dio kredita davale povezanim osobama, bez jamstava, nisu vodile računa o naplati potraživanja te su vrlo brzo zapale u probleme s nelikvidnošću. Ovakva poslovna politika dovela ih je u insolventnost, nelikvidnost, te u konačnici i do stečaja .

⁸² HNB (1999): Annual Report for 1998, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/en/-/godisnje-izvjesce-1998>, [26.03.2019]

⁸³ Družić, G. (2001): Bankarski sustav, Ekonomski pregled, 52 (3-4), Zagreb, str. 297.

⁸⁴ Ibidem.

4.6. Razvoj financijskog sektora od 2001. godine do danas

Od 2001. godine financijski sektor se susreće s problemima koji su u velikoj mjeri uvjetovani zbog globalne krize, ali i samom bankarstvu općenito. Svakako je potrebno spomenuti 2002. Godine kada je Riječka banka imala značajne gubitke zbog brojnih deviznih transakcija koje je provodio glavni diler navedene banke. Navedena banka tada je pobijedila problem nesolventnosti, ali je njezin kapital bio jako oštećen te su deponenti podizali svoje uloge iz banke. Taj problem je riješen zahvaljujući kreditu za likvidnost Hrvatske narodne banke, ali i sindiciranim kreditom ostalih hrvatskih banaka. Ovaj primjer pokazuje koliku štetu mogu napraviti nepromišljeni potezi nekog zaposlenika ako zakažu kontrolni mehanizmi u banci.

Osim smanjenja ukupnog broja banaka, te povećanja udjela banaka u većinskom stranom vlasništvu, za ovo razdoblje vezano je nekoliko značajnih događaja koji su utjecali na stanje i stabilnost financijskog sustava Republike Hrvatske. Najveći trag ostavila je svjetska financijska kriza, koja je započela u SAD-u 2007. godine padom cijena na tržištu nekretnina te se proširila i na Europske zemlje, te kao takva 2008. godine zahvatila i Hrvatsku. Važno je reći da se je ta kriza u Hrvatskoj zadržala više nego u drugim zemljama.

Krajem 2008. svjetska ekonomska kriza manifestirala se u Hrvatskoj, prvotno zaustavljanjem gospodarskog rasta, zatim smanjenjem proizvodnje i potrošnje, te naposljetku padom BDP-a od 5,8%.⁸⁵

Između 1994. i 2008. hrvatsko gospodarstvo je iskazalo relativno visoke stope ekonomskog rasta.⁸⁶ Jedan od glavnih pokretača rasta nacionalne ekonomije predstavljala je domaća potražnja, koja je u periodu između 2001. i 2008. rasla po stopi višoj od šest postotnih poena godišnje (odnosno brže od rasta BDP-a). Tijekom 2009. i 2010. došlo je do pada realne potrošnje kućanstva od skoro 10%, kao rezultat pada neto realnih dohodaka, što se reflektiralo i kao smanjenje obujma uvoznih dobara.⁸⁷

Tijekom niza godina povećana domaća potražnja, posebice privatna potrošnja temeljena na zaduživanju, predstavljala je jedan od uzroka kontinuiranog povećanja ukupne vanjske zaduženosti. Relevantno je da porast konzumerističkih tendencija nije popraćen adekvatnim

⁸⁵Benolić, M. (2012): Svjetska ekonomska kriza: razvoj, utjecaj na Republiku Hrvatsku i subjektivni stavovi studenata, Pravnik Vol. 46. No. 92., Zagreb, str. 124.

⁸⁶ World Bank (2009): Izvješće o konvergenciji Hrvatske s EU: Ostvarivanje i održavanje viših stopa gospodarskog rasta, Izvješće br. 48879, str. 9.

⁸⁷ HNB (2011): Godišnje izvješće za 2010. godinu, [Internet], raspoloživo na: <http://old.hnb.hr/publikac/godisnje/2010/h-god-2010.pdf>, [26.03.2019]

povećanjem stope štednje. Razlika između domaćih investicija i domaće štednje važan je ekonomski indikator koji ukazuje na visinu upotrebe inozemnih financijskih izvora. U Hrvatskoj je navedena stopa, izračunata u postotku BDP-a, konstantno negativna: tako je primjerice tijekom 2008. iznosila -10,9%, a 2009. godine: -6%. Iako je zemljama u tranziciji inozemno zaduživanje neophodno za ubrzani razvoj, ono ima smisla samo ako je investicija dugoročno rentabilna, a ne okrenuta tekućoj potrošnji.⁸⁸

Do 2001., glavni izvor vanjskog zaduživanja su predstavljale posudbe domaćeg javnog sektora te posudbe privatnog sektora za koje je jamčila država. U razdoblju koje je slijedilo neposredno nakon privatizacije bankarskog sustava dolazi do sustavnog zaokreta: između 2002. i 2005. raste kreditiranje privatnog domaćeg sektora privatnim stranim izvorima. Upravo u navedenom razdoblju Hrvatska prelazi iz srednje u visoko zaduženu zemlju. Vanjski dug je u periodu od 1999. do 2005. rastao po prosječnoj stopi od 16% godišnje!. Inozemni je dug 1993. iznosio tek 14,4% BDP-a, nakon čega je dramatično rastao, a 2010. probijena je psihološka granica; ukupni vanjski dug premašio je vrijednost BDP-a. U izvješću Europske komisije za 2011. ističe se kako je ključna vulnerabilna točka hrvatskog gospodarstva upravo vanjski dug. Izvješće Europske komisije ne predstavlja izdvojeno stajalište, jer je takav stav izražen u više izvješća i dokumenata financijskih institucija.⁸⁹

Razdoblje nakon krize označio je pad kako uvoza tako i izvoza, prvenstveno u 2009./2010.godini. Izvoz je već u 2011. godini premašio onaj od početka krize, dok je uvoz robe imao kontinuiran pad sve do 2016. godine gdje je bio približno jednak kriznoj 2008. godini. Kriznu godinu je obilježila i najveća inflacija – 6,1%.

Što se tiče BDP-a, može se reći da je on varirao od godine do godine ,pa tako horizontalnom analizom BDP-a može se uočiti da je on od 2008 . do 2016. padao i rastao, ali je tek u 2016. godini dostigao onaj iz vremena početka krize. Velika financijska kriza znatno je usporila rast hrvatskog gospodarstva, iako se u posljednjih nekoliko godina može primijetiti njegov oporavak što se prvenstveno vidi u povećanju BDP-a , smanjenju razine inozemnog duga, te stabilnoj inflaciji. Od početka krize pa sve do 2017. godine bilježen je rast inozemnog duga koji se tek u 2017. godini smanjio na vrijednost manju od 2008. godine, točnije na 82.3% BDP-a. Jedan od razloga smanjenja inozemnog duga bili su i zahtjevi Europske unije čijom je

⁸⁸ Benolić, M. (2012): Svjetska ekonomska kriza: razvoj, utjecaj na Republiku Hrvatsku i subjektivni stavovi studenata, Pravnik Vol. 46. No. 92., Zagreb, str. 124.

⁸⁹ European Commission (2011): Croatia 2011 Progress Report, SEC 1200 final, Brussels, str. 18.

članicom Hrvatska postala 1. srpnja 2013. Iako je Hrvatska dio Europskog sustava središnjih banaka, da bi postala dio Euro sustava, Hrvatska mora ispuniti određene uvjete a jedan od njih je i smanjenje inozemnog duga.

Financijski sustav Republike Hrvatske osim prethodno navedenih događaja obilježio je i slučaj „švicarski franak“. Tako je preko 100.000 građana Republike Hrvatske ugovorilo s bankama u Republici Hrvatskoj, koje su u stranome vlasništvu, kredite vezane uz valutnu klauzulu švicarski franak (CHF). Velika većina ostalih građana ugovorila je kredite s valutnom klauzulom euro, a jako mali dio kredite bez valutne klauzule. Ponuda pravih kunskih kredita u zemlji u kojoj je kuna jedino sredstvo plaćanja bila je vrlo ograničena i izrazito nepovoljna. Budući da je bilo vrlo uobičajeno ugovoriti kredit s valutnom klauzulom, sve do 2010. i 2011. godine nitko nije govorio o valutnoj klauzuli kao o nečemu lošem, štetnom, nepoštenom, sredstvom za zaradu ekstra profita i slično.⁹⁰

Što se dogodilo tih godina? CHF je počeo značajno rasti u odnosu na sve svjetske valute, pa tako posredno i u odnosu na hrvatsku kunu. Zbog toga su svi građani koji su podigli kredite s valutnom klauzulom CHF došli u vrlo nezavidnu situaciju. Situaciju na rubu životne katastrofe. Franak je u svojim najvećim vrijednostima narastao i do 70% u odnosu na početne vrijednosti koje je imao tada kada su građani dizali kredite u kunske protuvrijednostima. Tako se događalo da su rate koje su na početku kredita iznosile 4.000 kn narasle do 7.000 pa čak i 8.000 kn, dok su glavnice u kunske iznosima nakon višegodišnje redovne otplate umjesto da se smanje – narasle. Danas, građanin koji je podigao kredit 2007. i redovno otplaćivao svoje rate, ima preostalu glavicu u kunama veću za 10-15% od početne kunske glavnice. Zašto je došlo do takvih poremećaja? Zato jer veliki igrači tijekom svjetskih kriza svoj kapital stabiliziraju u valutama koje su sigurne, a jedna od takvih je i CHF. Kad se dogodi bijeg velikog kapitala u neku od svjetskih valuta, onda ta valuta pod pritiskom kupoprodajnih transakcija počinje rasti, pa i divljati. Upravo to se dogodilo sa CHF-om. Podivljao je i prouzročio strašne poremećaje na tržištu novca. Nije niti Švicarska presretna zbog toga, pa je Švicarska narodna banka u jednome trenutku odlučila zalediti tečaj franka na graničnoj veličini 1,2 franka za 1 euro. To zaledivanje nije jednostavno, jer Švicarska narodna banka mora stalno pratiti i regulirati graničnu cijenu franka, a to Švicarsku itekako košta. Uslijed enormnog porasta kreditnih rata, ugroženi građani počeli su međusobno

⁹⁰ Udruga Franak (2019): Sažetak, [Internet], raspoloživo na: <http://udrugafanak.hr/slucuj-franak-sazetak/>, [27.03.2019]

komunicirati putem interneta, i jedna grupica očajnih, ali ne i malodušnih, građana ugroženih kreditima odlučila je oformiti udruhu s jednim temeljnim ciljem – proučiti uvjete ugovaranja spornih kredita, pronaći nezakonitosti i tužiti banke koje su dovele građane na rub bankrota odnosno na rub životne egzistencije. I tako je 2011. godine osnovana Udruga Franak – udruha koja nam je svima poznata po tome što je dobila prvostupanjsku nepravomoćnu presudu protiv 8 banaka koje su plasirale kredite s valutnom klauzulom CHF. Tužbu je podnijela udruha Potrošač, međutim glavni inicijator i nositelj cijeloga projekta, ako to možemo tako nazvati, jest Udruga Franak. Danas Udruga Franak ima preko 13.000 članova, što ju čini stvarno respektabilnom civilnom udrugom u Republici Hrvatskoj.⁹¹

⁹¹ Ibidem.

5. ZAKLJUČAK

U Republici Hrvatskoj javlja se bankocentričan financijski sektor, no javlja se značaja rast nebankovnih institucija. Hrvatska ekonomija je bankocentrična s relativnom malom ulogom tržišta kapitala.

Kao najdominantnije financijske institucije u financijskom sektoru Republike Hrvatske javljaju se banke koje bi trebale biti pokretač razvoja gospodarstva. Domaći bankarski sustav od početka financijske krize obilježava ubrzana konsolidacija pa je u 2008. godini u Republici Hrvatskoj djelovalo ukupno 34 banaka, dok je danas ukupno 23 banke, i to nije konačan broj jer se javljaju nerealizirana spajanja, ali i samolikvidacije banaka. Velik problem financijskog sektora koji se veže uz banke su brojni nedostaci koji obuhvaćaju smanjenu kreditnu sposobnost poduzećima koja nemaju odgovarajuća sredstva za pokretanje investicija i daljnja ulaganja.

Vrijednost imovine banaka u 2018. bilježi blagi rast, a oporavljaju se i krediti stanovništvu i poduzećima. Iako krediti po nekima rastu sporo, guverner HNB-a napomenuo je kako je taj rast ipak brži od bruto društvenog proizvoda. S druge strane, skoro trećina poduzeća nije kreditno sposobna, a dok se to ne riješi teško se može očekivati i brži rast porasta kredita prema sektoru poduzeća. Kod stanovništva, pak, najbrže rastu nenamjenski krediti, a oporavak bilježe i stambeni. Trenutno je preko polovice kredita u kunama, što također predstavlja kontinuirani rast. Važno je istaknuti kako su banke u ovom trenutku gotovo u potpunosti oslonjene na domaće izvore financiranja, što financijski sustav čini otpornijim na neki budući šok pa tako i na eventualno izbijanje nove gospodarske krize. Unatoč značajnom smanjenju udjela loših kredita, Hrvatska se i dalje nalazi u grupi šest-sedam zemalja s relativno visokim udjelom loših potraživanja, koji su trenutno iznad deset posto.

Kako bi se osigurao dugoročan, stabilan gospodarski rast Republike Hrvatske potrebno je ostvariti uravnotežen razvoj financijskog sektora koji će poticati gospodarski rast. Osim navedenog, u budućnosti je svakako potrebno ostvariti veću mobilnost štednje, platežnu funkciju, alokaciju resursa, korporativnu kontrolu, upravljanje rizikom i potrebno je olakšati razmjenu robe. Osim navedenog, u budućnosti će svakako biti potrebno utemeljiti kvalitetnu državnu politiku koja će se moći boriti sa izazovima financijskog sektora.

LITERATURA:

1. Benolić, M. (2012): Svjetska ekonomska kriza: razvoj, utjecaj na Republiku Hrvatsku i subjektivni stavovi studenata, Pravnik Vol. 46. No. 92., Zagreb
2. Ćurak, M. (2017): Bankarstvo i osiguranje; Uvod u bankovno poslovanje i struktura bilance banaka, [Internet], raspoloživo na: <https://www.scribd.com/document/94911018/18656-Financijski-sustav>, [21.03.2019.]
3. DAB (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.dab.hr/>, [24.03.2019.]
4. Dragičević A. (1991): Ekonomski leksikon, Informator, Zagreb
5. Družić, G. (2001): Bankarski sustav, Ekonomski pregled, 52 (3-4), Zagreb
6. Ekonomski fakultet – Katedra za financije (2012): Financijske institucije i tržišta, Ekonomski fakultet, Zagreb
7. European Commission (2011): Croatia 2011 Progress Report, SEC 1200 final, Brussels
8. FINA (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.fina.hr/tko-smo>, [26.03.2019.]
9. Grubišić, Z. (2008): Osnovi financijskih tržišta, Univerzitet Braća Karić, Beograd
10. HANFA (2019): Djelokrug i nadležnost, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hanfa.hr/o-nama/djelokrug-i-nadleznost/>, [26.03.2019.]
11. HANFA (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hanfa.hr/o-nama/>, [26.03.2019.]
12. HBOR (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hbor.hr/naslovnica/hbor/o-nama/>, [24.03.2019.]
13. HNB (1994): Godišnje izvješće za 1994. godinu, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/-/godisnje-izvjesce-1994>, [26.03.2019]
14. HNB (1999): Annual Report for 1998, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/en/-/godisnje-izvjesce-1998>, [26.03.2019]
15. HNB (2011): Godišnje izvješće za 2010. godinu, [Internet], raspoloživo na: <http://old.hnb.hr/publikac/godisnje/2010/h-god-2010.pdf>, [26.03.2019]
16. HNB (2015): Financijski sustav RH, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i-suradnja/financijski-sustav-rh>, [24.03.2019.]
17. HNB (2015): Financijski sustav RH, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i-suradnja/financijski-sustav-rh>, [24.03.2019.]

18. HNB (2015): Povijest hrvatskog novca, [Internet], raspoloživo na: <http://old.hnb.hr/novcan/povijest/h-nastavak-5.htm>, [25.03.2019.]
19. HNB (2017): Financijski sektor, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor>, [21.03.2019.]
20. HNB (2018): Odobrenje za pružanje financijskih usluga, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/-/odobrenje-za-pruzanje-financijskih-usluga>, [22.03.2019.]
21. HNB (2019): Kreditne institucije, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija>, [24.03.2019.]
22. HNB (2019): O Hrvatskoj narodnoj banci, [Internet], raspoloživo na: <http://old.hnb.hr/o-hnb/h-opis-hnb.htm>, [24.03.2019.]
23. HNB (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/o-nama/funkcije-i-struktura/uloga>, [24.03.2019.]
24. HNB (2019): Temeljne funkcije, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije>, [24.03.2019.]
25. HNB (2019): Uloga HNB, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/o-nama/funkcije-i-struktura/uloga>, [24.03.2019.]
26. HNB (2019): Vizija i misija, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/-/vizija-i-misija>, [24.03.2019.]
27. HROK (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hrok.hr/hr/osnovni-podaci>, [26.03.2019.]
28. HROUG (2019): Djelokrug i nadležno Središnje klirinško depozitarno društvo d.d., [Internet], raspoloživo na: <https://www.hroug.hr/HrOUG-udruga/Clanovi/Sredisnje-klirinsko-depozitarno-drustvo-d.d>, [26.03.2019.]
29. HUB (2019): O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hub.hr/hr/o-nama>, [54.03.2019.]
30. Ivanov, M. (2004): Financijski sustav i makroekonomska stabilnost, (R.) Leko, V., Božina, L., Novac, bankarstvo i financijska tržišta, Adverta d.o.o., Zagreb
31. Jurman A. (2006): Povijest bankarstva u Hrvatskoj, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka
32. Leko, V. (2004): Financijske institucije i tržišta I: pomoćni materijali za izučavanje, Mikrorad, Zagreb
33. Lešić, Z., Gregurek, M. (2013): Financijske institucije i tržišta, Visoka škola za poslovanje i upravljanje „Baltazar Adam Krčelić“, Zaprešić

34. Olgić Draženović, B. (2012): Uloga i utjecaj institucionalnih investitora na razvoj tržišta kapitala odabranih tranzicijskih zemalja i Republike Hrvatske, Sveučilište u Rijeci – Ekonomski fakultet, Rijeka
35. Olgić Draženović, B., Kusanović, T., Jurić, Z. (2015): Značaj institucionalnih investitora u evoluciji financijskih sustava, Praktični menadžment, Vol. VI, br. 1, Zagreb.
36. Poslovni dnevnik (2017): Banka, [Internet], raspoloživo na: <http://www.poslovni.hr/leksikon/banka-24>, [24.03.2019.]
37. Poslovni dnevnik (2017): Financijsko tržište, [Internet], raspoloživo na: <http://www.poslovni.hr/leksikon/financijsko-trziste-211>, [21.03.2019.]
38. Poslovni dnevnik (2019) Financijske institucije, [Internet], raspoloživo na: <http://www.poslovni.hr/leksikon/financijske-institucije-208>, [22.03.2019.]
39. Prohaska, Z. (1996): Analiza vrijednosnih papira, Infoinvest, Zagreb
40. Referada (2017): Financijske institucije i tržišta, [Internet], raspoloživo na: <https://www.referada.hr/wp-content/uploads/2014/07/FIT-LEKO.pdf>, [21.03.2019.]
41. REGOS (2019): O Regosu, [Internet], raspoloživo na: <https://regos.hr/>, [24.03.2019.]
42. Rose, P.S.(1991): Commercial bank Menagement, Richard D. Irwin, INC.
43. Savjetnik za stambenu štednju (2019): Što kredit stambene štednje čini posebno atraktivnim u odnosu na komercijalne kredite u bankama, [Internet], raspoloživo na: http://www.stambena.savjetnik.com/prednosti_tednje.html, [24.03.2019.]
44. SKDD (2019): Članovi, [Internet], raspoloživo na: <http://www.skdd.hr/portal/f?p=100:20:::NO:::>, [26.03.2019]
45. SKDD (2019): O SKDD-u, [Internet], raspoloživo na: <http://www.skdd.hr/portal/f?p=100:7:0::NO>, [26.03.2019.]
46. SKDD (2019): Usluge SKDD-a, [Internet], raspoloživo na: <http://www.skdd.hr/portal/f?p=100:12:0::NO::>, [26.03.2019]
47. Udruga Franak (2019): Sažetak, [Internet], raspoloživo na: <http://udrugafanak.hr/slucaj-franak-sazetak/>, [27.03.2019]
48. World Bank (2009): Izvješće o konvergenciji Hrvatske s EU: Ostvarivanje i održavanje viših stopa gospodarskog rasta, Izvješće br. 48879, str. 9.
49. Zagrebačka burza (2019): O burzi, [Internet], raspoloživo na: <https://www.zse.hr/default.aspx?id=64271>, [24.03.2019.]
50. Zakon o bankama, NN 84/02.
51. Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci, NN 54/13.
52. Zakon o kreditnim institucijama, NN 15/18.

SAŽETAK

Financijski sektor ukupnost je nositelja ponude i potražnje novčanih sredstava, financijskih oblika – instrumenata u kojima su utjelovljena novčana potraživanja, raznolikih financijskih institucija i tokova kolanja novčanih sredstava koji, integrirani pravnim normama i regulacijom, omogućuju trgovanje novcem i novčanim viškovima, određujući pri tome cijene financijskim proizvodima – u prvom redu kamatne stope i očekivanja budućnosti. Financijski sektor (sektor financijskih institucija) obuhvaća monetarne financijske institucije, druge financijske institucije, osiguravajuća društva i mirovinske fondove.

Okosnicu financijskog sektora predstavljaju kreditne institucije. Kreditne institucije su institucije koje su od izuzetne važnosti za gospodarski život svake zemlje. Njihovo djelovanje mora biti trodimenzionalno, te one moraju vršiti kreditiranje domaćega gospodarstva, poticanje i odgovarajuće stimuliranje proizvodnje, te suradnja s državnim tijelima naročito u kriznim razdobljima. Cjelokupna uloga, osnivanje, djelovanje, regulacija uređena je zakonodavstvom. Kreditne institucije Republike Hrvatske su banke, štedne banke te stambene štedionice.

Od osamostaljenja do danas, financijski sektor Republike Hrvatske susreće se s brojnim problemima. Najvažniji problem svakako je nestabilnog cjelokupnog sustava koji ne može kvalitetno obavljati svoje funkcije, te poticati cjelokupan rast gospodarstva. Od drugih problema javlja se nelikvidnost realnog sektora, neravnoteža kamatnih stopa i neravnoteža kada je riječ o alokaciji kredita, javlja se makroekonomska ravnoteža i dr.

Ključne riječi: financijski; sektor; razvoj; Republika; Hrvatska

SUMMARY

The financial sector of totality is the bearer of supply and demand for money, financial forms - instruments in which money demand has been made, diverse financial institutions and cash flow streams, which, by means of integrated legal norms and regulation, enable trading in money and monetary surpluses, product funds - primarily interest rates and expectations of the future. The financial sector (financial institutions) includes monetary financial institutions, other financial institutions, insurance companies and pension funds.

The financial sector's backbone to credit institutions. Credit institutions have been ordered to be extremely important for the economic life of each country. Their action must be three-dimensional, one must make lending to domestic economies, encourage and encourage production, and cooperate with state bodies, especially in times of crisis. The entire role, establishment, operation, regulation is regulated by legislation. Credit institutions of the Republic of Croatia are banks, savings banks and housing savings banks.

From the backdrop to the present, the financial sector of the Republic of Croatia faces more problems. The most important problem is certainly an unstable whole system that can not perform its functions properly, which is to stimulate the overall growth of the economy. From other problems related to the real sector, the imbalance in interest rates and the imbalance in credit allocation, macroeconomic equilibrium appears.

Keywords: financial; sector; Development; Republic; Croatia